

**Uchwała Nr XXI/122/09
Rady Gminy Sawin
z dnia 20 stycznia 2009 r.**

w sprawie przyjęcia Zaktualizowanej Strategii Rozwoju Gminy Sawin do 2015 roku

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.), Rada Gminy Sawin uchwala, co następuje:

§ 1

Przyjmuje się Zaktualizowaną Strategię Rozwoju Gminy Sawin do 2015 roku w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

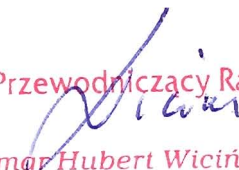
Traci moc Uchwała Nr XXVII/157/2000 Rady Gminy Sawin z dnia 29 września 2000 roku w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Gminy Sawin.

§ 3

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Sawin.

§ 4

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady
mgr Hubert Wiciński

Załącznik do Uchwały Nr XXI/122/09

Rady Gminy Sawin

z dnia 20 stycznia 2009 r.

**ZAKTUALIZOWANA
STRATEGIA ROZWOJU
GMINY SAWIN DO 2015 ROKU**

Sawin, styczeń 2009 r.

ZESPOŁY DS. AKTUALIZACJI STRATEGII ROZWOJU GMINY SAWIN:

zespół koordynujący:

- Andrzej Mazur   – Wójt Gminy Sawin
- Hubert Wiciński   – Przewodniczący Rady Gminy Sawin
- Maria Błaszczuk   – Skarbnik Gminy Sawin
- Andrzej Skóra   – Sekretarz Gminy Sawin

zespoły robocze do spraw:

- promocji przedsiębiorczości i aktywizacji zawodowej ludności – tworzenia atrakcyjnych warunków inwestowania w gminie,
- rozwoju oświaty, kultury, usług społecznych i zdrowotnych,
- rozwoju turystyki i bazy rekreacyjno-wypoczynkowej,
- rozwoju infrastruktury technicznej zgodnie z wymogami Unii Europejskiej.

W pracach zespołów roboczych uczestniczyli:

Wacław Bejda	Adam Kruk	Krystyna Sadowska
Andrzej Będziejewski	Jadwiga Kruk	Ryszard Skimina
Joanna Błaszczuk	Stanisław Krzak	Grzegorz Słupczyński
Anna Błaszczuk	Andrzej Łolik	Wioletta Socha
Stanisław Celiński	Alicja Łopąg	Piotr Sołoducha
Teresa Charytanowicz	Jan Łubkowski	Kazimierz Steć
Agnieszka Dąbrowska	Ireneusz Łubkowski	Zofia Stepaniuk
Halina Dąbska	Jolanta Malinowska	Tomasz Sutryk
Mirosław Dederko	Agnieszka Masiakiewicz	Ewa Sutryk
ks. kan. Andrzej Doliński	Jarosław Miazio	Jadwiga Szaluś
Eugeniusz Gumienik	Małgorzata Misiura	Janina Szarwiło
Danuta Hołowacz	Helena Nowosadzka	Grzegorz Świca
Kazimierz Howorus	Zbigniew Nowosadzki	Maria Traczyńska
Błażej Jasiński	Roman Okoński	Beata Uhruska
Tadeusz Jurek	ks. Konrad Piłat	Adam Uhruski
Jan Kaniewski	ks. Mirosław Pradun	Dariusz Uhruski
Wanda Kędzierawska	Lech Rękas	Krystyna Uryn
Lech Kędzierawski	Roman Romaniuk	Gabriel Zembrzycki
Elżbieta Kosmała	Bożena Rusak	Zbigniew Żurawicz
Jolanta Król	Robert Rymarczyk	

Spis treści

1. WSTĘP	5
1.1. PRZESŁANKI AKTUALIZACJI STRATEGII ROZWOJU GMINY	5
1.2. DEFINICJE	6
1.3. METODOLOGIA I STRUKTURA OPRACOWANIA	9
2. DIAGNOZA	11
2.1. CHARAKTERYSTYKA GMINY	11
2.2. POWIERZCHNIA I LUDNOŚĆ	13
2.3. GOSPODARKA I RYNEK PRACY	15
2.3.1. DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA	15
2.3.2. ROLNICTWO	17
2.3.3. UWARUNKOWANIA ROLNICZO-DEMOGRAFICZNE	20
2.4. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	21
2.4.1. SZLAKI KOMUNIKACYJNE NA TERENIE GMINY SAWIN	21
2.4.2. ŁĄCZNOŚĆ I TELEFONIZACJA	22
2.4.3. WODOCIĄGI I KANALIZACJA	23
2.4.4. ELEKTROENERGETYKA I ŹRÓDŁA POZYSKIWANIA CIEPŁA	25
2.5. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA	25
2.5.1. KRAJOBRAZ I ZABYTKI KULTURY GMINY SAWIN	25
2.5.2. TURYSTYKA	27
2.5.3. KULTURA	29
2.5.4. OŚWIATA	30
2.5.5 SPORT	34
2.6. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE I OCHRONA PRZECIWPOŻAROWA	35
2.7. SPOŁECZEŃSTWO	37
2.7.1. UWARUNKOWANIA DEMOGRAFICZNO-SPOŁECZNE	37
2.7.2. RYNEK PRACY	40
2.7.3. MIESZKALNICTWO	41
2.7.4. SYSTEM POMOCY SPOŁECZNEJ W GMINIE	45
2.7.4.1. INSTYTUCJE ZAJMUJĄCE SIĘ POMOCĄ SPOŁECZNĄ	45

2.7.4.2. CHARAKTERYSTYKA GRUP OBJĘTYCH POMOCĄ SPOŁECZNĄ	46
3. BILANS STRATEGICZNY GMINY SAWIN	52
3.1. OCENA DOTYCHCZASOWYCH EFEKTÓW REALIZACJI ZADAŃ INWESTYCYJNYCH	52
3.2. SPIS ZIDENTYFIKOWANYCH PROBLEMÓW KLUCZOWYCH	65
3.3. ANALIZA SWOT	68
4. PLAN ROZWOJU GMINY	72
4.1. MOŻLIWE SCENARIUSZE ROZWOJU GMINY	72
4.2. WIZJA I MISJA ROZWOJU GMINY DO 2015 ROKU	79
4.3. CELE STRATEGICZNE, POŚREDNIE I OPERACYJNE	80
4.4. PRIORYTETY	86
4.5. POLITYKI BRANŻOWE	86
4.6. ZARZĄDZANIE REALIZACJĄ STRATEGII ROZWOJU GMINY SAWIN	87
4.6.1. WDRAŻANIE	87
4.6.2. PODMIOTY ZARZĄDZAJĄCE REALIZACJĄ STRATEGII	88
4.6.3. MONITOROWANIE	89
4.7. FINANSOWANIE I REALIZACJI STRATEGII ROZWOJU GMINY SAWIN	90
5. ANEKS	93
5.1. ŹRÓDŁA DANYCH	93
5.2. LITERATURA	93
5.3. SPIS TABEL	94

Urząd Gminy Sawin
22-107 Sawin, ul. Chutecka 12
tel./faks (082) 567 30 12
e-mail: ug@sawin.pl, http://www.sawin.pl

1. WSTĘP

1.1. PRZESŁANKI AKTUALIZACJI STRATEGII ROZWOJU GMINY

W dniu 20 września 2000 roku Rada Gminy Sawin przyjęła do realizacji „Strategię Rozwoju Gminy na lata 2000-2010” stanowiącą merytoryczną podstawę do prowadzenia przez Władze Gminy Sawin długookresowej polityki rozwoju społeczno-gospodarczego, zmierzającej do zapewnienia jak najlepszych warunków życia mieszkańców.

Wiele zadań wyznaczonych w obowiązującej Strategii zostało już zrealizowanych. Ponadto zmieniły się uwarunkowania: zewnętrzne – spowodowane przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej oraz wewnętrzne – związane z aktualną sytuacją gminy.

Strategia przygotowywana w 2000 roku spełniała inne wymogi. Teraz Polska jest członkiem Unii Europejskiej, a na lata 2007-2015 pojawiły się również większe możliwości korzystania ze środków unijnych na realizację zadań zawartych w Strategii. Elementy te sprawiły, że należy dokonać aktualizacji dokumentu, który powinien być w większym stopniu powiązany ze Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego.

Należy podkreślić, że u podstaw formułowania „Zaktualizowanej Strategii Rozwoju Gminy Sawin do 2015 roku” stało przekonanie Władz Gminy, że należy zgodnie z zapisami Konstytucji RP i innych ustaw oraz wymogami Unii Europejskiej – konsekwentnie wdrażać w życie koncepcję zrównoważonego rozwoju Gminy Sawin (ekorozwoju), czyli uznawać nadrzędność wymogów ekologicznych w stosunku do procesów rozwoju społeczno-gospodarczego i zagospodarowania terenu.

Zachowanie istniejących walorów i zasobów ekologicznych oraz dobry stan czystości środowiska przyrodniczego jest jednym z podstawowych warunków podnoszenia poziomu życia mieszkańców gminy.

Strategia Rozwoju Gminy Sawin jest dokumentem nadrzędnym względem innych dokumentów planistycznych i dotyczących rozwoju, dokumentem

stanowiącym podstawę lokalnej polityki rozwoju.

Posiadanie strategii nie gwarantuje automatycznie powodzenia. Nie jest ona dokumentem wystarczającym dla osiągnięcia sukcesu w zarządzaniu gminą, zwiększa jednak szanse na kształtowanie podstaw dobrobytu mieszkańców.

Strategia pozwala z jednej strony lepiej zagospodarować zasoby gminy, a z drugiej wskazuje obszary wymagające wzmożonej aktywności władz samorządowych. Jest dokumentem zwiększającym szanse gminy na uzyskanie zewnętrznych źródeł finansowania, a zwłaszcza środków pomocowych z Unii Europejskiej.

Przyjęto założenie, że proces aktualizacji Strategii będzie przyjmowany jako systemowy element zarządzania strategicznego gminą, a nie jednorazową akcją. Strategia będzie dokumentem „otwartym”, podlegającym dalszym modyfikacjom i korektom.

1.2. DEFINICJE

<p>Analiza SWOT</p>	<p>– jedna z metod analitycznych stosowanych przy budowie strategii. SWOT, akronim czterech angielskich słów: Strengths (atuty, mocne strony), Weaknesses (słabe strony), Opportunities (szanse,), Threads (zagrożenia).</p> <p>Mocne strony gminy – czynniki mające (lub mogące mieć) pozytywny wpływ na rozwój gminy, wyróżniające gminę w sposób korzystny w otoczeniu, tworzące podstawy dla jej przyszłego rozwoju, podnoszące jej atrakcyjność i konkurencyjność w oczach mieszkańców, inwestorów, osób odwiedzających.</p> <p>Słabe strony gminy – czynniki mające (lub mogące mieć) negatywny wpływ na rozwój gminy, utrudniające rozwój i realizację zamierzeń; braki w potencjałach, obniżające pozycje gminy zarówno w oczach mieszkańców, jak i podmiotów zewnętrznych.</p> <p>Szanse dla gminy – czynniki w otoczeniu sprzyjające (lub mogące sprzyjać) rozwojowi gminy, umożliwiające eliminowanie słabości,</p>
---------------------	--

	<p>wzmacnianie sił, uruchamianie nowych kierunków rozwoju.</p> <p>Zagrożenia dla gminy – czynniki w otoczeniu utrudniające (lub mogące utrudniać) rozwój gminy, stanowiące bariery w przełamywaniu dzisiejszych trudności i blokujące możliwości podejmowania działań w różnych, istotnych z punktu widzenia rozwoju gminy dziedzinach.</p>
Cel strategiczny	– cel najwyższego rzędu, określa stan, jaki zamierza się osiągnąć w wyniku realizacji celów operacyjnych określonych w strategii.
Cel pośredni	– cel podporządkowany celowi strategicznemu, wskazujący działania kierunkowe w obszarach definiowanych poprzez cele operacyjne.
Cel operacyjny	– cel określający element Strategii, który jest powiązany z konkretnymi programami operacyjnymi.
Infrastruktura	– podstawowe urządzenia i instytucje świadczące usługi niezbędne do funkcjonowania społeczeństwa i zapewniające odpowiednie warunki bytu ludności.
Kierunki	– istotne wskazania, co do zakresu, natężenia i docelowego efektu działań podejmowanych w ramach programów operacyjnych w ramach danej polityki branżowej i powiązane z celami szczegółowymi Strategii.
Misja strategii	– główne przesłane strategii rozwoju, wyobrażenie przyszłego stanu, intencja przekształceń.
Monitoring	– proces systematycznego zbierania i analizowania informacji polegający na ocenie realizacji zadań i projektów w odniesieniu do przyjętych celów strategicznych.
Polityka branżowa	– opisy działań kierunkowych i zasad postępowania w określonej dziedzinie, które posłużą do realizacji celów rozwojowych gminy.
Priorytet	– cel operacyjny o najwyższej randze, którego realizacja ma przywilej pierwszeństwa, związany z większymi możliwościami zasilenia z funduszy Unii Europejskiej.
Program operacyjny	– zbiór projektów zbudowany z uwzględnieniem działań i zasad, wskazujący przedmiot podejmowanych działań, osobę odpowiedzialną za wykonanie i nadzór, harmonogram, koszt

	realizacji, źródła finansowania, wskaźniki oceny osiągnięcia wyznaczonych celów.
Partnerstwo publiczno-prywatne	– polega na współpracy jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami prywatnymi w celu realizacji zadania publicznego.
Projekt	– zbiór zadań wskazujący przedmiot podejmowanych działań, osobę odpowiedzialną za wykonanie i nadzór, harmonogram i koszt realizacji, źródła finansowania oraz wskaźniki oceny stopnia osiągnięcia wyznaczonych celów.
Rewitalizacja	– złożony długofalowy proces przemian przestrzennych, społecznych i ekonomicznych w zdegradowanych częściach gminy, przyczyniający się do poprawy jakości życia mieszkańców, przywrócenia ładu przestrzennego, a także do ożywienia gospodarczego i odbudowy więzi społecznych.
Strategia rozwoju	– koncepcja działania zmierzającego do rozwoju gminy, przedstawiona w formie dokumentu zawierającego procedury osiągania zamierzonych celów, zawiera: diagnozę stanu istniejącego; analizę słabych i mocnych stron, szans i zagrożeń; wizji i misji oraz wskazuje środki za pomocą, których planowane przedsięwzięcia można będzie wdrożyć.
Wizja gminy	– pożądaný obraz przyszłej sytuacji gminy, wskazuje główne wyzwania, przed którymi stoi gmina, co stanowi podstawę określenia celów strategicznych.
Wskaźnik	– narzędzie pomiaru osiągnięcia celu lub realizacji programów, projektów i zadań.
Zadanie	– podstawowa jednostka realizacyjna służąca osiągnięciu wyznaczonych celów, wskazująca przedmiot zadania, osobę odpowiedzialną za wykonanie i nadzór, harmonogram realizacji, koszt realizacji i źródła finansowania.
Zasady	– wartości i przesłanki określające politykę branżową, będące podstawą do wyznaczania kierunków podejmowanych w ramach jej działań.

1.3. METODOLOGIA I STRUKTURA OPRACOWANIA

Metodologia opracowania opiera się na uspołecznionym procesie komunikacji, polegającym na tym, że w pracach zespołów roboczych uczestniczą przedstawiciele administracji publicznej, organizacji pozarządowych, liderzy lokalni, przedsiębiorcy – osoby zainteresowane rozwojem lokalnym.

Osoby zainteresowane rozwojem gminy mogły swoje propozycje składać wypełniając ankietę.

W przygotowywaniu projektu aktualizacji Strategii Rozwoju Gminy Sawin uwzględniono również pisma i prośby mieszkańców z zebrań wiejskich w sprawie wykonania inwestycji w różnych rejonach gminy oraz realizacji działań poprawiających standard życia mieszkańców.

Do prac nad aktualizacją Strategii Rozwoju Gminy Sawin Zarządzeniem Nr 14/2008 z dnia 14 marca 2008 roku Wójt Gminy Sawin Andrzej Mazur powołał 5 zespołów:

- zespół koordynujący,
- zespół ds. promocji przedsiębiorczości i aktywizacji zawodowej ludności – tworzenia atrakcyjnych warunków inwestowania w gminie,
- zespół ds. rozwoju oświaty, kultury, usług społecznych i zdrowotnych,
- zespół ds. rozwoju turystyki i bazy rekreacyjno-wypoczynkowej,
- zespół ds. rozwoju infrastruktury technicznej zgodnie z wymogami Unii Europejskiej.

Członkowie Zespołów uczestniczyli w spotkaniach roboczych. Podczas pierwszego spotkania omawiano najważniejsze problemy strategiczne gminy. Na kolejnych spotkaniach dyskutowano nad planami oraz priorytetami rozwoju gminy.

Każda strategia poprzedzona jest planowaniem działań i dostosowaniem tych działań do zrealizowania postawionej misji i wizji rozwoju. Ocenie podlegają warunki wstępne i stopień przygotowania do realizacji działań. Przy planowaniu strategicznym rozwoju gminy ocenie poddano właściwości i cechy określające pozycje gminy, konkurencyjność, atrakcyjność, itd. Wizerunek gminy tworzą cechy i właściwości, które je wyróżniają.

Zadaniem metodycznym przy aktualizowaniu Strategii jest przygotowanie takiego dokumentu, który będzie dokumentem uniwersalnym i pomocnym przy ubieganiu się o dofinansowanie, ze strony Unii Europejskiej i innych źródeł zewnętrznych, przedsięwzięć realizowanych przez gminę.

Zgodnie z zasadą programowania rozwoju i komplementarności polityki rozwoju lokalnego i regionalnego, aktualizowana Strategia Rozwoju Gminy Sawin uwzględnia priorytety **Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego** oraz Powiatu Chełmskiego. Zbieżność kierunków rozwoju tych dokumentów może być argumentem przy ubieganiu się przez samorząd gminy o środki z budżetu państwa, z funduszy unijnych oraz innych źródeł finansowania na realizację zaplanowanych przedsięwzięć.

2. DIAGNOZA

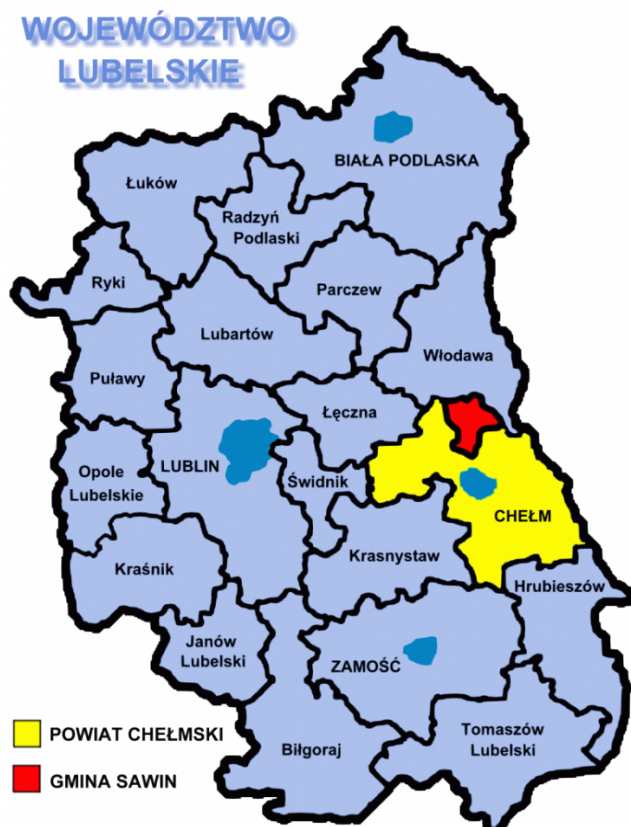
2.1. CHARAKTERYSTYKA GMINY

Gmina Sawin położona jest w obrębie województwa lubelskiego, wchodzi w skład powiatu chełmskiego będąc najbardziej wysuniętą gminą w jego części północnej. Gmina Sawin położona jest przy drodze nr 812 łączącej Chełm i Włodawę. Od północy sąsiaduje z gminą Hańsk, od wschodu z Rudą Hutą i Wołą Uhruską, od zachodu z Wierzbicą, a od południa z gminą Chełm. Gmina Sawin zajmuje powierzchnię 19.022 ha.

Gmina Sawin jest położona w obrębie dwóch subregionów geograficznych: Pagórów Chełmskich i Obniżenia Dubienki. Podłoże Pagórów Chełmskich stanowią margle, opoki

i kreda piszcząca. Stanowią one pozostałość morza mezozoicznego. Złóża te mają miąższość dochodzącą do głębokości kilkuset metrów, często są pokryte utworami pochodzenia polodowcowego, wychodząc na powierzchnię tworzą składnik gleby.

Najwyższym wzniesieniem jest góra Bukowska w Bukowie Wielkiej wznosząca się 238 m n.p.m. a najniżej położona jest, bo 170 m n.p.m. dolina rzeki Uherki przy granicy z gminą Ruda Huta. Kredowe podłoże i gleby Pagórów Chełmskich stwarzają doskonałe warunki dla rozwoju roślin ciepłolubnych, gdzie indziej w kraju rzadko spotykanych. Mniejszą część gminy zajmuje Obniżenie Dubienki, częścią której jest zabagniona dolina rzek Uherki i Lepietuchy. Występują tutaj parometryczne zaledwie wahania wysokości względnej. Trzon opisanego obszaru stanowi płyta krystaliczna,

na której osadziły się utwory paleozoiczne, w tym bogate złoża karbońskie. Na głębokości 850-1100 m, na obszarze Gminy Sawin znajdują się pokłady węgla kamiennego.

Głównym źródłem dochodu tutejszej ludności jest rolnictwo. Aktualnie zarejestrowano 147 podmiotów działalności gospodarczej – przeważnie handel i usługi.

Gmina ma liczne walory historyczne. Odkrywane są tu groby koczowniczych plemion z III tysiąclecia p.n.e. Także rozwój kultury łużyckiej odcisną swój ślad na cmentarzyskach całopalnych odkrytych w Aleksandrówce i Czułczycach Małych. Zachowane są ślady ziemne warowni z IX i XIII w. Na przestrzeni dziejów osiedlała się tu ludność różnych wyznań i narodowości. Pozostały po nich ślady miejsc kultu i wiecznego spoczynku. Sąsiadowały ze sobą kościół katolicki, bożnica żydowska, cerkiew unicka i prawosławna, zamieszkiwali także protestanci. Okres II wojny światowej pozostawił swoje ślady. W okolicy dokonywano prób z raketami V-1. W Sawinie i Sajczycach istniały obozy pracy dla Żydów, którzy wykonywali prace przy regulacji rzek. Aktywnie działały oddziały partyzanckie. Za działalność, których m.in. w dniu 26 maja 1942 r. dokonano pacyfikacji wsi Krobonosz. Hitlerowcy rozstrzelali 15 osób. Od sierpnia 1944 r. w okolicznych lasach formowały się jednostki I Korpusu Pancernego zwanego później „Drezdeńskim”.

Od 1998 roku gmina realizuje wiele zadań infrastrukturalnych. Najważniejsze z nich to: rozbudowa i budowa wodociągów i sieci kanalizacji wraz z przydomowymi oczyszczalniami ścieków, budowa trzech szkół, sali gimnastycznej i dwóch boisk. Systematycznie budowane i modernizowane są drogi i chodniki.

Obecnie na terenie gminy znajdują się między innymi:

- dwa nowoczesne ujęcia wody z wodociągami w trzecim planowana jest modernizacja i rozbudowa,
- oczyszczalnia ścieków wraz z kanalizacją oraz 157 przydomowych oczyszczalni ścieków,
- gminne wysypisko śmieci,
- wiele instytucji użyteczności publicznej,
- bank spółdzielczy,
- dobrze rozbudowana baza oświatowa.

2.2. POWIERZCHNIA I LUDNOŚĆ

Dominującym działem gospodarki gminnej jest rolnictwo. W zakresie użytkowania ziemi na ogólną powierzchnię geodezyjną 19.022 ha, użytki rolne stanowią 12.988 ha, z czego na grunty orne 8.355 ha, sady 142 ha, łąki 3.062 ha, trwałe pastwiska 1.007 ha, lasy i grunty leśne 5.224 ha, pozostałe 810 ha to grunty pod zabudowaniami, podwórzami, inne grunty użytkowe oraz nieużytki. W gminie przeważają gleby IV, V i VI klasy bonitacyjnej. Co znaczy, że gmina posiada średnio korzystne warunki do produkcji rolnej. Najwłaściwszym systemem rolniczym jest system zbożowo-paszowy.

Gospodarstwa na terenie gminy są rozdrobnione, ponad 85,6% są to gospodarstwa od 1÷10 ha (od 1÷5 ha 64,9%). Średnia wielkość gospodarstwa wynosi 6,2 ha.

Gmina Sawin składa się z 27 miejscowości, skupionych w 19 sołectwach. Społeczność gminy liczy 5.930 mieszkańców (zameldowanych na stałe), w tym 2.193 mieszka w Sawinie (stan na 31.12.2008 r.). Ludność Gminy Sawin stanowi około 7% ogólnej liczby mieszkańców powiatu chełmskiego. Wskaźnik gęstości zaludnienia dla Gminy Sawin wynosi 32 osoby na 1 km². Poniższa tabela przedstawia wykaz miejscowości Gminy Sawin wraz z liczbą mieszkańców.

Tabela 1: Wykaz miejscowości oraz stan liczbowy mieszkańców zameldowanych na stałe na dzień 31 grudnia 2008 r.

LP.	NAZWA MIEJSCOWOŚCI	LICZBA MIESZKAŃCÓW
1.	Aleksandrówka	60
2.	Bachus	177
3.	Bukowa Mała	213
4.	Bukowa Wielka	479
5.	Chutcze	176
6.	Czułczyce	391

7.	Czułczyce Kolonia	249
8.	Czułczyce Małe	68
9.	Herdków	47
10.	Jagodne	91
11.	Krobonosz	159
12.	Krobonosz-Kolonia	45
13.	Łowcza	103
14.	Łowcza-Kolonia	98
15.	Łukówek	352
16.	Malinówka	103
17.	Petryłów	128
18.	Podpakule	85
19.	Przysiółek	41
20.	Radzanów	81
21.	Sajczyce	213
22.	Sawin	2 193
23.	Serniawy	113
24.	Serniawy-Kolonia	27
25.	Średni Łan	59
26.	Tomaszówka	76
27.	Wólka Petryłowska	103
	OGÓŁEM	5 930

Źródło: Urząd Stanu Cywilnego w Sawinie

2.3. GOSPODARKA I RYNEK PRACY

2.3.1. DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA

Do najważniejszych firm działających na terenie Gminy Sawin należą:

- Bank Spółdzielczy w Sawinie,
- Poczta Polska Placówka w Sawinie i Czułczycach,
- PPUH AGROPLAST Sawin ul. Lubelska,
- AGROPLAST-TRANS Sawin ul. Lubelska,
- PW Export-Import A. Mróz Sawin, ul. Krótka,
- Zakład Produkcji Pieczywa CHLEBIO Sawin, ul. Lubelska,
- NZOZ SAWIN – MED w Sawinie,
- NZOZ LUDI – MED w Sawinie
- PPHU DREZBUT M. Gaj vel Demczuk Łowcza Kolonia,
- ZPHU K. Howorus Bukowa Wielka,

Tabela 2: Liczba podmiotów według sektora własności (stan na 31 grudnia 2008 r.)

Nazwa sektora		Liczba podmiotów
Sektor publiczny ogółem, w tym:		11
	Jednostki samorządu terytorialnego	1
	Jednostki organizacyjne samorządu terytorialnego ogółem, w tym:	9
	<i>oświata</i>	4
	<i>pomoc społeczna</i>	3
	<i>instytucje kultury</i>	2
	Poczta Polska	1
	Posterunek Policji	1
Sektor prywatny ogółem, w tym:		160
	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	147
	Spółdzielnie	1
	Fundacje	0
	Stowarzyszenia i organizacje społeczne	12

Źródło: Urząd Gminy Sawin. Ewidencja działalności gospodarczej.

Na lokalnym rynku przeważają firmy jednoosobowe lub małe zatrudniające od kilku do kilkunastu osób.

Z roku na rok ubywa podmiotów gospodarczych prowadzących działalność gospodarczą. W 2007 roku w ewidencji działalności gospodarczej Urzędu Gminy Sawin zarejestrowanych było 150 podmiotów na koniec 2008 roku liczba ta spadła i wynosi 147.

Tabela 3: Struktura i zakres działalności gospodarczej podmiotów wpisanych do ewidencji Urzędu Gminy Sawin (stan na 31 grudnia 2008 roku)

Struktura i zakres działalności gospodarczej	Liczba przyporządkowanych podmiotów gospodarczych
Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo	12
Górnictwo i wydobywanie	2
Działalność produkcyjna	11
Budownictwo	28
Handel	48
Naprawa pojazdów	5
Transport i gospodarka magazynowa	12
Pośrednictwo finansowe i administracyjne	4
Pozostałe usługi w tym przetwórstwo drewna	25
Ogółem:	147

Źródło: Urząd Gminy Sawin. Ewidencja działalności gospodarczej.

Z analizy danych ewidencji działalności gospodarczej na terenie gminy wynika, że na przeważającym rodzajem działalności jest handel w dalszej kolejności: budownictwo, przetwórstwo drewna, zakłady usług leśnych oraz transport. Powodem niewielkiej aktywności gospodarczej lokalnego społeczeństwa jest brak funduszy na rozpoczęcie działalności, bariery formalne przy jej zakładaniu oraz brak rynków zbytu.

2.3.2. ROLNICTWO

Gospodarstwa rolne nastawione są głównie na produkcję roślinną. Największą powierzchnię (84%) gruntów pod zasiewami stanowią uprawy zbóż, a uzyskane plony są zbliżone do średnich w województwie lubelskim. Pozostałą powierzchnię zajmuje uprawa ziemniaków (5%), rzepaku (5%), kukurydzy na zielonkę (1%), buraków cukrowych (1%) oraz pozostałe uprawy (4%) – dobrze rozwinięta uprawa truskawek.

W gminie bardzo dobrze rozwinięta jest produkcja zwierzęca: drobiu, trzody chlewnej, krów mlecznych i bydła opasowego.

W Gminie Sawin znajdują się także gospodarstwa specjalistyczne, zajmujące się produkcją wielkotowarową:

- drób mięsny (indyki, gęsi, kurczaki, kaczki),
- gęsi nioski,
- tuczniki,
- krowy mleczne,
- bydło opasowe,
- zboża,
- pieczarkarnia.

Najlepszymi glebami w gminie charakteryzują się miejscowości: Przysiółek, Czuliżyce Małe, Hredków, Krobonosz, Krobonosz-Kolonia.

Tabela 4: Użytki rolne i grunty orne w poszczególnych miejscowościach

Miejscowość	Użytki rolne w ha	Grunty orne w ha
Aleksandrówka	212,6035	140,7629
Bachus	546,5462	383,7922
Bukowa Mała	580,1983	367,9894
Bukowa Wielka	1062,6156	867,4147
Chutcze	709,1672	437,8121

Czułczyce	815,1087	560,6525
Przysiółek	71,9897	40,0657
Czułczyce-Kolonia	484,2985	354,5122
Czułczyce Małe	214,6423	197,2454
Hredków	95,9983	55,8200
Jagodne	221,3007	135,8739
Krobonosz	325,1535	237,9011
Krobonosz-Kolonia	256,8118	218,8140
Łowcza	365,6500	272,1500
Łowcza-Kolonia	172,4596	94,8796
Łukówek	1421,2393	1022,8123
Malinówka	289,0029	207,3766
Petryłów	418,5599	278,6129
Podpakule	292,8300	153,9800
Radzanów	201,0600	137,0400
Sajczyce	770,1821	431,4818
Serniawy	361,7359	180,8200
Serniawy-Kolonia	163,9760	82,3788
Średni Łan	189,3269	155,0272
Tomaszówka	220,0722	168,7322
Wólka Petryłowska	287,5806	169,7570
Sawin	2094,5836	978,7041

Znaczną część terenów zajmują łąki, na których przy sprzyjających warunkach można zbierać nawet 3 pokosy siana.

Łąki zajmują powierzchnię 3.062 ha, a pastwiska 1.007 ha. Duży obszar użytków zielonych znajduje się na terenie Chełmskiego Parku Krajobrazowego i może stanowić teren wypoczynkowy. Lasy i grunty leśne zajmują powierzchnię

5.224 ha (ponad 27% powierzchni całej gminy). Lasy Państwowe stanowią obszar o powierzchni 4.100 ha, natomiast 749 ha powierzchni lasów stanowi własność prywatną osób fizycznych a pozostała powierzchnia jest we władaniu ANR oraz innych podmiotów.

Tabela 5: Powierzchnia terenów ujętych w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Sawin jako przeznaczonych do zalesienia

Miejscowość	Powierzchnia gruntów [ha]
Aleksandrówka	50,80
Bachus	158,99
Bukowa Mała	66,86
Bukowa Wielka	96,26
Chutcze	333,60
Czułczyce	45,09
Czułczyce-Kolonia	35,19
Jagodne	54,64
Krobonosz	23,04
Łowcza	196,45
Łowcza-Kolonia	34,90
Łukówek	114,34
Malinówka	95,11
Petryłów	144,07
Podpakule	137,89
Przysiółek	2,00
Sajczyce	16,62
Serniawy	50,00
Serniawy-Kolonia	10,00
Średni Łan	15,00
Tomaszówka	89,54
Wólka Petryłowska	98,59
Sawin	103,86
Razem	1972,85

2.3.3. UWARUNKOWANIA ROLNICZO-DEMOGRAFICZNE

Gmina Sawin jest gminą typowo rolniczą, czego dowodzi podział gruntów rolnych.

Gospodarstwa rolne w ilości 1954 szt. wykorzystują pow. 12.159,10 ha użytków rolnych, z których:

- 602 o powierzchni do 2 ha,
- 667 o powierzchni do 5 ha,
- 205 o powierzchni od 5 do 7 ha,
- 188 o powierzchni od 7 do 10 ha,
- 161 o powierzchni od 10 do 15 ha,
- 131 o powierzchni powyżej 15 ha (w tym gospodarstw dużych o powierzchni powyżej 50 ha – 10).

Średnia powierzchnia gospodarstw w gminie wynosi 6,2 ha.

Gospodarstwa rolne nastawione są głównie na produkcję roślinną zbóż. Rolnictwo jest jednym z głównych działów gospodarki w gminie Sawin, zauważyć tu można ponadto rozwój prywatnej przedsiębiorczości.

Występują tutaj dość korzystne warunki dla produkcji roślinnej i zwierzęcej.

Tabela 6: Warunki produkcji roślinnej i zwierzęcej

Klasa gruntu	Pow. ogółem	Grunty orne	Sady	Łąki	Pastwiska
I	1	-	-	-	1
II	62	57	3	1	1
III	90	-	1	51	38
IIIa	308	299	9	-	-
IIIb	887	872	15	-	-
IV	2210	-	12	1779	419
IVa	2157	2124	33	-	-
IVb	1952	1922	30	-	-
V	3718	2196	28	1066	428
VI	1148	862	5	154	127
VIz	-	-	-	-	-

Powierzchnię wodną (133 ha powierzchni gminy) stanowią:

- 16 ha wody śródlądowe płynące,
- 6 ha wody śródlądowe stojące (jezioro Słone w Chutczu),
- 111 ha rowy.

Obecnie trwa budowa zbiornika retencyjnego NIVA o pow. 52,8 ha. Termin zakończenia budowy to połowa 2009 roku.

2.4. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Infrastruktura techniczna to podstawowe urządzenia, budynki i instytucje usługowe, których istnienie jest niezbędne do prawidłowego funkcjonowania gospodarki i społeczeństwa. Infrastruktura oznacza układ i wzajemne relacje elementów stanowiących całość.

Infrastruktura wspiera działalność produkcyjną i służy rozwojowi produkcji. Infrastruktura techniczna są to urządzenia, sieci przesyłowe i związane z nimi obiekty świadczące niezbędne podstawowe usługi dla określonej jednostki przestrzenno-gospodarczej w zakresie między innymi energetyki, dostarczania ciepła, wody, usuwania ścieków i odpadów, transportu itp.

2.4.1. SZLAKI KOMUNIKACYJNE NA TERENIE GMINY SAWIN

Układ komunikacyjny Gminy Sawin tworzą drogi o znaczeniu wojewódzkim, powiatowym i gminnym.

Przez teren gminy przebiegają drogi zaliczone do kategorii dróg wojewódzkich Nr 812 relacji Biała Podlaska – Włodawa – Chełm – Krasnystaw oraz droga nr 819 relacji Parczew – Kołacze – Łowcza – Wola Uhruska. Na obszarze Gminy Sawin długość drogi Nr 812 wynosi 19,84 km, droga przebiega przez obszary niezabudowane, posiada korzystne parametry techniczne, nawierzchnię bitumiczną i jezdnię szerokości 6 m. Droga Nr 819 przebiega częściowo przez obszar gminy i długość jej wynosi 3,82 km, droga posiada nawierzchnie bitumiczną o szerokości 5,5 – 6 m. Na tych drogach przeważa ruch samochodów osobowych.

Istniejące w Gminie Sawin drogi zaliczone do kategorii dróg powiatowych zapewniają bliskie powiązanie Gminy z sąsiednimi gminami, a także lokalne powiązanie wewnątrz Gminy obszarów wzajemnie oddalonych. Stan nawierzchni dróg powiatowych w większości jest zły i nieprzystosowany do występujących obciążeń ruchem. Drogi powiatowe stanowią uzupełnienie dróg wojewódzkich a ich zadanie polega na zapewnieniu mieszkańcom Gminy właściwej obsługi komunikacyjnej zarówno w powiązaniach wewnętrznych Gminy, jak i w powiązaniu z obszarami sąsiednich gmin i miejscowości. Drogi wojewódzkie i powiatowe stanowią zasadniczy procent sieci drogowej Gminy i są podstawowym układem komunikacyjnym gminy. Łączna długość dróg powiatowych wynosi 72,07 km w tym utwardzonych 51,64 km i gruntowych 20,43 km, długość dróg wojewódzkich – 23,66 km.

Bezpośrednią obsługę komunikacyjną wsi i kolonii zapewniają drogi gminne. Drogi gminne spełniają funkcję dojazdów do skupisk zabudowy zagrodowej, wiążą się z siecią dróg powiatowych i wojewódzkich. Łączna długość dróg gminnych wynosi 53,2 km, w tym o nawierzchni utwardzonej 15,5 km, nieutwardzonej 37,7 km. Wskaźnik gęstości dróg gminnych utwardzonych w Gminie wynosi 8,16 km/100 km² i jest niższy niż w powiecie chełmskim, który wynosi 17,8 km/100 km².

2.4.2. ŁĄCZNOŚĆ I TELEFONIZACJA

Sprawny przepływ informacji zapewnia dobrze rozwinięta sieć telefoniczna. Gmina jest objęta powszechną telefonizacją stacjonarną w 70%. Operatorem sieci telefonicznej w Gminie Sawin jest Telekomunikacja Polska SA. Na terenie gminy znajdują się 3 centrale telefoniczne w miejscowości Sawin, Łowcza i Czulczyce. Ogółem do sieci podłączonych jest 828 abonentów indywidualnych oraz 68 abonamentów uspołeczniionych.

Ponadto na terenie gminy znajdują się telefony ogólnodostępne na kartę magnetyczną. Gmina Sawin posiada stosunkowo niski na tle województwa wskaźnik liczby telefonów na 1000 osób ludności – 140 numerów telefonicznych i jest on niższy niż w województwie lubelskim (218).

Uzupełnieniem są stacje bazowe telefonii komórkowej Era GSM, Plus GSM i Orange zlokalizowane na terenie Gminy Sawin w następujących miejscowościach: Sawin 2 szt. i Bukowa Wielka 1 szt. Planowana jest budowa 1 stacji telefonii komórkowej w miejscowości Aleksandrówka. Sprawnie funkcjonujące połączenia telefoniczne oraz powszechna dostępność telefonu to podstawowy czynnik wyznaczający standard oraz warunki życia społeczności lokalnej. Na terenie Gminy Sawin działa oprócz TP SA kilku innych dostawców Internetu.

Obecnie istnieje całkowite zaspokojenie potrzeb mieszkańców w zakresie dostępu do telefonów stacjonarnych i komórkowych. Występuje jedynie problem dostępu do taniego i szybkiego Internetu.

Informacje można również przysyłać także dzięki Poczcie Polskiej SA, która na terenie Gminy ma 2 placówki tj. w Sawinie i Czulczycach.

2.4.3. WODOCIĄGI I KANALIZACJA

Zaopatrzenie w wodę mieszkańców Gminy Sawin, jak i również zakładów usługowo-produkcyjnych i innych podmiotów odbywa się:

- ze studni głębinowych – zorganizowany system,
- ujęć głębinowych – indywidualne,
- studni kopanych.

Na obszarze gminy znajdują się trzy ujęcia wody i wodociągi grupowe w miejscowościach Sawin (18,517 km), Czulczyce (6,235 km) i Bukowa Wielka (2,995 km) o łącznej długości sieci 27,7 km. Przyłącza wodociągowe w ilości 813 szt. (Sawin – 607, Czulczyce – 145 i Bukowa Wielka – 61) doprowadzają wodę do 938 gospodarstw domowych (Sawin – 741, Czulczyce – 143 i Bukowa Wielka – 54) ze zbiorowych ujęć wody korzysta ogółem 2741 osób (Sawin – 2071, Czulczyce – 460, Bukowa Wielka – 210). Istniejące ujęcia wody są w stanie zaopatrzyć w wodę około 4320 osób (Sawin – 2300, Bukowa Wielka – 520, Czulczyce – 1500).

Ścieki bytowo-gospodarcze z większej części miejscowości Sawin odprowadzane są siecią kanalizacji sanitarnej o łącznej długości 18,8 km do mechaniczno-biologicznej oczyszczalni ścieków o przepustowości $Q = 280 \text{ m}^3/\text{d}$. Do systemu kanalizacji sanitarnej wykonanych jest 406 przyłączy kanalizacyjnych,

z których korzysta łącznie 534 gospodarstw domowych i 1769 osób. Wykorzystanie oczyszczalni wynosi około 60%, co daje dużą możliwość dalszego rozwoju sieci kanalizacyjnej. Ponadto ścieki ze zbiorników bezodpływowych z terenu całej gminy są wywożone samochodami asenizacyjnymi do oczyszczalni w Chełmie, w związku z tym konieczna jest budowa stacji zlewnej.

Tabela 7: Korzystanie z wodociągu i kanalizacji sanitarnej przez mieszkańców Gminy Sawin

	2004		2005		2006		2007		2008	
	osoby	%	osoby	%	osoby	%	osoby	%	osoby	%
wodociąg	2313	38,0	2697	44,9	2709	44,9	2718	45,7	2741	46,2
kanalizacja	1700	28,1	1710	28,5	1756	29,4	1764	29,6	1769	29,8

Źródło: Dane Urzędu Gminy Sawin

Gospodarka ściekowa dla zabudowy rozproszonej rozwiązana jest w części poprzez wybudowanie w roku 2004 przydomowych oczyszczalni ścieków w ilości 153 szt. Obecnie na terenie Gminy Sawin znajduje się 155 przydomowych oczyszczalni ścieków, z których korzysta 790 osób. W trakcie opracowywania jest dokumentacja techniczna na budowę kolejnych 379 przydomowych oczyszczalni ścieków.

Na terenie gminy nie ma źródeł wytwarzania gazu, ani też przez teren Gminy Sawin nie przebiega gazociąg. Mieszkańcy korzystają z gazu w butlach, których punkty wymiany znajdują się w każdej miejscowości na terenie Gminy Sawin.

Infrastruktura techniczna to podstawowe urządzenia, budynki i instytucje usługowe, których istnienie jest niezbędne do prawidłowego funkcjonowania gospodarki i społeczeństwa. Infrastruktura oznacza układ i wzajemne relacje elementów stanowiących całość.

Infrastruktura wspiera działalność produkcyjną i służy rozwojowi produkcji. Infrastruktura techniczna są to urządzenia, sieci przesyłowe i związane z nimi obiekty świadczące niezbędne podstawowe usługi dla określonej jednostki przestrzenno-gospodarczej w zakresie między innymi energetyki, dostarczania ciepła, wody, usuwania ścieków i odpadów, transportu itp.

2.4.4. ELEKTROENERGETYKA I ŹRÓDŁA POZYSKIWANIA CIEPŁA

Gminę Sawin w energię elektryczną zaopatruje Zamojska Korporacja Energetyczna – Rejonowy Zakład Energetyczny w Chełmie. Na terenie Gminy znajdują się linie: niskiego napięcia (NN), średniego napięcia (SN) i wysokiego napięcia (WN). Gmina zelektryfikowana jest w 100%.

Do ogrzewania mieszkań wykorzystywane są lokalne źródła ciepła tj. kotłownie opalane węglem, drewnem lub olejem opałowym. Własność komunalną gminy stanowi 8 kotłowni, z czego 3 kotłownie opalane są olejem opałowym, pozostałe zaś węglem. Mieszkańcy posiadają własne kotłownie opalane węglem lub drewnem.

2.5. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

Infrastruktura społeczna to urządzenia, które stanowią materialną podstawę przekazu usług socjalnych i kulturalnych np.: szkoły, obiekty kulturalne i sportowe. Mają one duże znaczenie dla rozwoju społeczności lokalnej.

2.5.1. KRAJOBRAZ I ZABYTKI KULTURY GMINY SAWIN

Na terenie Gminy Sawin dominują krajobrazy naturalne o niepowtarzalnych walorach przyrodniczych z unikatowymi układami ekologicznymi i reliktowymi elementami flory i fauny, niepowtarzalne w skali Europy.

Bogactwem gminy są lasy i grunty zalesione, które zajmują prawie 27% jej obszaru. W obrębie kompleksów leśnych dominują siedliska żyzne lasowe i borów mieszanych oraz bagienne olszowe. Drzewostany buduje głównie sosna, dąb, olcha z domieszką brzozy lub innych gatunków liściastych. Większość kompleksów leśnych gminy Sawin włączono do Chełmskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny. Najcenniejsze pod względem florystycznym obszary leśne zostały objęte ochroną rezerwatową „Bachus” i „Serniawy”. Teren rezerwatu „Bachus” jest zróżnicowany pod względem wilgotności i urzeźbienia. Chroni się w nim spore fragmenty rzadko

występującej w Polsce dąbrowy z dębem bezszypułkowym, tworzącej tu zespół boru mieszanego i grądu. Ciekawostką rezerwatu jest występowanie licznych ponad 20 lejków krasowych, okresowo wypełnionych wodą, w których żyje niezwykle rzadki (wpisany do Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt) żółw błotny, a dziuple wiekowych dębów stanowią dogodny kryjówek wielu gatunków nietoperzy i ptaków, gnieźdzą się tutaj m.in. orlik krzykliwy, bocian czarny, dzięcioł białostrzygi.

Na terenie Gminy Sawin położone są następujące obszary i obiekty chronione na podstawie ustawy o ochronie przyrody:

- Chełmski Park Krajobrazowy – w granicach parku znalazły się cenne przyrodniczo obszary gminy: rezerwat przyrody „Bachus”, eutroficzne Jezioro „Słone” (pow. 6,10 ha) z otaczającym torfowiskiem, duże kompleksy leśne;
- Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu – rozciąga się wokół parku i obejmuje kompleksy leśne w okolicy Petryłowa oraz doliny rzeczne Lepietuchy i Uherki;
- Otulina Poleskiego Parku Narodowego (Bagno Bubnów) – obejmuje niewielki fragment północno-zachodniej części gminy rezerwat przyrody „Serniawy” (rejon wsi Serniawy i Aleksandrówka). Na jej terenie znajduje się obszar specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 o pow. 0,10 ha;
- Rezerwat przyrody „Bachus” utworzony w celu zachowania wielogatunkowego lasu liściastego i mieszanego;
- Rezerwat „Serniawy” utworzony w celu ochrony fragmentów łągu olszowo-jesionowego i grądu niskiego pochodzenia naturalnego. Walory krajobrazowe rezerwatu wzbogaca strumyk o krętym korycie, przepływający przez północną część rezerwatu;
- Pomniki przyrody – na terenie gminy występuje 7 pomników przyrody, w tym: 6 drzew pomnikowych i 1 głaz narzutowy;
- Użytki ekologiczne w tym:
  - Jezioro Słone i przyległe torfowiska położone we wsi Chutcze. Występują tu rzadkie gatunki ptaków: błotniak stawowy, dziwonia, brzcinka.
  - Torfowiska śródleśne w celu zachowania ostoi ptactwa wodno-błotnego, zbiorowisk wodnych i torfowiskowych z licznymi gatunkami chronionymi.

- Obszar chroniony Natura 2000 – na podstawie uchwały Rady Gminy pozytywnie zaopiniowano utworzenie obszaru Natura 2000 o nazwie Podpakule o pow. 10,69 ha chroniącego ostoję strzebli błotnej *Phoxinus phoxinus*. W 2008 r. zgłoszono do programu obszary z terenu rezerwatu Serniawy i Bachus.

2.5.2. TURYSTYKA

Teren Gminy Sawin jest niezwykle atrakcyjny turystycznie. Wędrując po terenie gminy można spotkać niczym nie skażona przyrodę i pomniki kultury materialnej. W przewodnikach turystycznych proponowany jest szlak zwany „Pojezierny Południowy” długości 57,8 km, który przebiega przez teren całej gminy południowym skrajem kompleksu „Bagno Bubnów” Poleskiego Parku Narodowego, przecina krawędź Pagórów Chełmskich obejmując północną część Chełmskiego Parku Krajobrazowego i opada ku dolinie Bugu w płn. Rejonie Obniżenia Dubienki.

Zespół Parków Krajobrazowych Polesia opracował ścieżkę przyrodniczą „Bachus” o długości 4,5 km. Ścieżka zaczyna się od głazu narzutowego o nazwie „Kamień Powstańców” i prowadzi przez różne typy siedlisk leśnych.

Ponadto, wytyczony jest szlak konny tzw. Poleski Szlak Konny, przebiegający przez Stawską Górę, rezerwaty przyrody „Bachus” i „Serniawy”. Jest on uzupełnieniem dla istniejących tras pieszych (Szlak Rezerwatów Przyrody) i rowerowych (Nadbużański Szlak Rowerowy).

Gmina Sawin opracowała też szlaki lokalne np. „Śladami powstań narodowych”, upamiętniające ważne wydarzenia z historii Polski.

Bogata historia Gminy Sawin sprawiła, że na jej terenie znajdują się również ciekawe obiekty architektoniczne. Najstarsze ślady osadnictwa na obszarze dzisiejszej Gminy Sawin pochodzą z epoki neolitu. Pierwsze datowanie wsi wchodzących w skład Gminy przypada na wiek XV. O zróżnicowaniu narodowym i religijnym minionych czasów świadczą już tylko rozrzucone po terenie gminy cmentarze. Oprócz cmentarzy katolickich możemy spotkać w różnym stanie zachowania prawosławne, ewangelickie, kirkuty żydowskie.

Na terenie Gminy Sawin rejestrem zabytków objęto sześć obiektów:

1. Zespół architektoniczny w Sawinie – w tym: kościół rzymskokatolicki pw. Przemienienia Pańskiego z lat 1731-1740 wraz z wyposażeniem wnętrza, dzwonnica – brama z lat 1731-1740, przytułek dla starców z 1757 r., mur i drzewostan w obrębie cmentarza. Cały zespół charakteryzuje się późnobarokową architekturą.
2. Kościół rzymskokatolicki pw. Wszystkich Świętych w Przysiółku z 1764 roku – obiekt chroniony w granicach cmentarza kościelnego wraz z wyposażeniem wnętrza oraz z dzwonnica z początków XIX w. Obiekt drewniany w otoczeniu starych drzew.
3. Park po dworski w miejscowości Czulczyce-Kolonia z ok. poł. XIX w.
4. Grodzisko z XIV w. w miejscowości Czulczyce-Kolonia – teren zakrzewiony, oddalony od drogi, identyfikowany przez miejscową ludność jako „Zamczysko”.
5. Grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza zw. „Horodyszczce” w Sajczycach.
6. Kopiec ziemny (mogiła kurhanowa) w Czulczycach.

Obiekty objęte ewidencją prowadzoną przez Gminę podlegające ochronie pośredniej:

Architektura sakralna:

1. Popówka z końca XIX wieku w Sawinie.
2. Kościół parafialny pw. św Rocha z 1905 r. w Czulczycach (dawna cerkiew).
3. Murowana neogotycka kapliczka z rzeźbą św. Jana Nepomucena z 1905 r. w Sawinie.
4. Drewniana przydrożna kapliczka św. Jana Nepomucena z XVIII wieku w Bachusie.

Budynki użyteczności publicznej:

1. Zespół szkolny w Sawinie z 1905 r..
2. Piwnica dworska murowana z przełomu XIX/XX w. w Łowczy.

Cmentarze i mogiły:

1. Mogiła powstańcza z 1863 r. w miejscowości Bachus.

2. Cmentarze ewangelickie, prawosławne, greckokatolickie, żydowskie oraz wojenne z I wojny światowej rozmieszczone na terenie całej gminy.

Ponadto do ważnych atrakcji turystycznych należy zaliczyć:

1. Stadnina Koni „Bachus” prowadzi działalność w zakresie: hodowli koni, jazdę konną na różnych poziomach, w tym naukę jazdy konnej przez wykwalifikowanego instruktora.
2. Ośrodek Jeździecko-Hodowlany „Żurawiejka” w Bukowie Małej zajmuje się hodowlą koni huculskich.
3. „Świat Staroci Józefa” w Sawinie - prywatne zbiory nieużywanego obecnie sprzętu gospodarstwa domowego i narzędzi rolniczych.

Czyste powietrze oraz malownicze krajobrazy stwarzają warunki dla rozwoju turystyki pieszej i agroturystyki. W ewidencji gminy dotyczącej obiektów świadczących usługi agroturystyki zarejestrowany jest Krzysztof Gaś z Bachusa.

Corocznie w okresie wakacyjnym w Szkole Podstawowej w Sawinie funkcjonuje Schronisko Młodzieżowe.

2.5.3. KULTURA

Działalność kulturalna i rekreacyjno-sportowa prowadzona jest przez instytucje samorządowe i pozarządowe, które starają się zachować i propagować lokalne tradycje. Należą do nich:

- Gminny Ośrodek Kultury w Sawinie.
- Gminna Biblioteka Publiczna.
- Regionalne Towarzystwo Gminy Sawin – jest organizacją pozarządową skupiającą w swoich szeregach 72 osoby. Wśród członków są: rolnicy, renciści, rzemieślnicy, bezrobotni, gospodynie domowe, drobni przedsiębiorcy, nauczyciele, przedstawiciele samorządu.
- Stowarzyszenie Kobiet Gminy Sawin – jest to organizacja pozarządowa powstała w 2002 r. skupiająca kobiety reprezentujące różne zawody np. pracownicy ośrodka pomocy społecznej, dyrektorzy szkół, pracownicy kultury, członkinie zespołu ludowego „Wrzos” i inne. W strukturze

Stowarzyszenia Kobiet Gminy Sawin funkcjonuje **Świetlica Socjoterapeutyczna.**

- Środowiskowy Dom Samopomocy w Sawinie.
- Klub Sportowy SAWENA który występuje od kilku lat w V-tej. Lidze tzn. Liga Okręgowa OZNP w Chełmie.
- UKS Vollej Sawin w którego skład wchodzi sekcja zapaśnicza.
- Szkolny Klub Turystyczno-Krajoznawczy „Deptak”.
- Ochotnicza Straż Pożarna.

W kalendarz gminy wpisały się imprezy coroczne:

- Turniej sołectw i festyn rekreacyjno-sportowy.
- Festyn „Noc Świętojańska” najbliższa sobota po 24 czerwca.
- Eliminacje do Memoriału Jaśmina – lipiec (Ośrodek Jeździecko-Hodowlany Koni Huculskich w Bukowie Małej).
- Złot motocyklów.
- Dni Sawina ostatnia sobota i niedziela sierpnia (festyn rekreacyjno-sportowy połączony z dożynkami).
- Regionalny konkurs skoków przez przeszkody.
- 11 listopada festyn Niepodległościowy.

oraz cykliczne:

- Ogólnopolski Zjazd Sawiniaków.
- Ogólnopolski Złot Kombatantów I Drezdeńskiego Korpusu Pancernego.

2.5.4. OŚWIATA

W Gminie Sawin sieć szkolna obejmuje szkoły podstawowe w:

- Wólce Petryłowskiej,
- Bukowie Wielkiej,
- Czulczycach
- Sawinie (wchodzi w skład Zespołu Szkół).

Na terenie gminy zlokalizowane jest jedno gimnazjum oraz przedszkole samorządowe w Zespole Szkół w Sawinie.

Tabela 8: Dane dotyczące liczby uczniów

Nazwa placówki	Liczba uczniów w roku szkolnym						
	2001 / 2002	2002 / 2003	2003 / 2004	2004 / 2005	2005 / 2006	2006 / 2007	2007 / 2008
Zespole Szkół w Sawinie klasa „0”	25	39	36	29	29	24	33
Przedszkole przy Zespole Szkół w Sawinie klasa poniżej „0”	0	0	0	0	0	0	25
Oddział Przedszkolny przy SP w Człuczycach	14	15	13	11	5	15	10
Oddział Przedszkolny przy SP w Bukowie Wielkiej	12	14	7	16	16	8	16
Oddział Przedszkolny przy SP w Wólce Petryłowskiej	14	9	8	7	14	7	4
Szkoła Podstawowa w Sawinie	272	249	244	234	216	188	177
Szkoła Podstawowa w Człuczycach	104	102	97	89	82	72	72
Szkoła Podstawowa w Bukowie Wielkiej	104	102	98	82	82	77	68
Szkoła Podstawowa w Wólce Petryłowskiej	69	72	68	66	60	62	54
Gimnazjum w Sawinie	246	244	258	264	259	273	266
Ogółem	860	846	829	798	763	726	735

Źródło: System Informacji Oświatowej i dane ze szkół

Tabela 9: Dane dotyczące liczby oddziałów

Nazwa placówki	Liczba oddziałów w roku szkolnym						
	2001 / 2002	2002 / 2003	2003 / 2004	2004 / 2005	2005 / 2006	2006 / 2007	2007 / 2008
Przedszkole przy Zespole Szkół w Sawinie	0	0	0	0	0	0	2
Szkoła Podstawowa w Sawinie	13	13	13	11	11	10	9
Szkoła Podstawowa w Czulczycach	7	7	7	7	7	7	7
Szkoła Podstawowa w Bukowie Wielkiej	7	7	7	7	7	7	7
Szkoła Podstawowa w Wólce Petryłowskiej	7	7	7	7	7	7	7
Gimnazjum w Sawinie	10	9	8	9	9	10	10
Ogółem	44	43	42	41	41	41	40

Źródło: System Informacji Oświatowej i dane ze szkół

Na zabudowę obiektu Zespołu Szkół składają się budynek szkoły podstawowej, sala gimnastyczna i budynek gimnazjum. W budynku gimnazjum mieści się kuchnia i stołówka z zapleczem magazynowym, która wykonuje usługi cateringu dla szkół ościennych. Budynek szkoły podstawowej wymaga remontu.

Tabela 10: Baza lokalowa szkół

Nazwa placówki	Liczba sal lekcyjnych w roku szkolnym						
	2001/ 2002	2002/ 2003	2003/ 2004	2004/ 2005	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008
Zespół Szkół i Przedszkole w Sawinie	14	14	14	14	27	27	27

Szkoła Podstawowa w Czułczycach	8	8	8	8	8	8	8
Szkoła Podstawowa w Bukowie Wielkiej	8	8	8	8	8	8	8
Szkoła Podstawowa w Wólce Petryłowskiej	6	6	6	6	6	6	6
Ogółem	36	36	36	36	49	49	49

Źródło: Dane ze szkół

Instytucje oświatowe działające na terenie gminy mają zapewnić wysoką jakość usług pedagogiczno-opiekuńczych. Realizacja programów rozwojowych szkół ma wyrównywać dysproporcje edukacyjne oraz poprawić efektywność nauczania.

Tabela 11: kadra pedagogiczna

Nazwa placówki	Liczba nauczycieli pełno/nieppełnozatrudnionych w roku szkolnym						
	2001 / 2002	2002 / 2003	2003 / 2004	2004 / 2005	2005 / 2006	2006 / 2007	2007 / 2008
Zespół Szkół i Przedszkole w Sawinie	33/8	34/9	38/9	39/14	38/11	38/11	41/14
Szkoła Podstawowa w Czułczycach	8/6	8/6	8/6	9/5	7/4	9/5	8/5
Szkoła Podstawowa w Bukowie Wielkiej i	7/3	9/2	8/4	8/4	7/6	8/8	8/7
Szkoła Podstawowa w Wólce Petryłowskiej	6/3	5/6	6/6	7/6	7/6	6/8	4/8
Ogółem	54/20	56/23	60/25	63/29	59/27	61/32	61/34

Źródło: System Informacji Oświatowej i dane ze szkół

Na zadania z zakresu oświaty gmina otrzymuje subwencję oświatową. Poniższa tabela przedstawia zestawienie kwot subwencji przeznaczonych na cele oświatowe w latach 2002-2008.

Tabela 12: Zestawienie kwot (w zł) subwencji przeznaczonych na cele oświatowe w latach 2002-2008

2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
2576356	2.904.434	3.273.120	3.347.301	3.147.314	3.220.529	3.539.049

Według danych z referatu finansowego możemy zaobserwować stałą tendencję wzrostową kwot subwencji. Szczególnie duży wzrost nastąpił w latach 2004 i 2005. Wynikł on z otrzymanego dofinansowania na remonty szkół mające na celu zmniejszenie zagrożeń dla zdrowia i bezpieczeństwa uczniów i pracowników szkoły, a także doposażenia nowo powstałego gimnazjum.

2.5.5 SPORT

Mieszkańcy gminy Sawin mają do dyspozycji boisko piłkarskie położone w Sawinie przy ul. Chełmskiej, na którym mogą być rozgrywane mecze piłkarskie oraz organizowane inne plenerowe imprezy sportowo-rekreacyjne. Nawierzchnia płyty boiska jest jednak w bardzo złym stanie.

Uprawianiu sportu i rekreacji służą również dwa wielofunkcyjne boiska sportowe zlokalizowane przy Szkole Podstawowej w Człuchyczach i Zespole Szkół w Sawinie. Obiekty te posiadają pola do gry w piłkę ręczną, siatkówkę, koszykówkę, tenisa ziemnego. Ogół mieszkańców może korzystać z nich po zakończeniu zajęć lekcyjnych. Zespół Szkół w Sawinie posiada również salę gimnastyczną, która jest udostępniana mieszkańcom po zakończeniu zajęć dydaktycznych.

W celu należytego zabezpieczenia potrzeb mieszkańców gminy w zakresie sportu i rekreacji istnieje potrzeba budowy nowoczesnego ośrodka sportowo-rekreacyjnego, dającego możliwość uprawiania sportu zarówno w zakresie wyczynowym, jak i rekreacyjnym. Obiekt taki stanowiłby również bazę dla organizacji plenerowych imprez kulturalno-rozrywkowych.

Do uprawiania sportów wodnych i rekreacji plażowej należy wykorzystać budowany zbiornik retencyjny „Niwa” w Sawinie.

2.6. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE I OCHRONA PRZECIWPOŻAROWA

Odpowiedzialność za zapewnienie porządku publicznego i bezpieczeństwo mieszkańców leży w gestii samorządu. Za utrzymanie porządku w gminie odpowiedzialna jest policja i straż pożarna.

KOMENDA MIEJSKA POLICJI

Zasięg działania Komendy Miejskiej Policji w Chełmie obejmuje teren powiatu chełmskiego i Miasta Chełma.

W 2007 roku w powiecie chełmskim stwierdzono 1444 przestępstw (w 2006 r. 1984) tj. mniej o 540. Wykrywalność sprawców przestępstw wyniosła w 2007 roku 90,9% (88,4% w 2006 roku).

Charakterystycznym elementem przestępczości powiatu jest popełnianie znacznej ilości drobnych przestępstw pospolitych przeciwko mieniu. Spowodowane jest to w znacznej mierze dużym bezrobociem i brakiem środków na utrzymanie.

Teren gminy Sawin obejmuje swoim działaniem Posterunek Policji w Sawinie. W 2007 r. u na tym obszarze stwierdzono 72 przestępstwa (116 w 2006 r.).

Na obszarze gminy nie ma miejsc szczególnego zagrożenia przestępczością. Zagrożenie bezpieczeństwa w ruchu drogowym następuje szczególnie na drodze wojewódzkiej Nr 812 Biała Podlaska – Krasnystaw.

KOMENDA MIEJSKA PAŃSTWOWEJ STRAŻY POŻARNEJ

Teren powiatu chełmskiego i Miasta Chełma obejmuje swoim działaniem Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Chełmie.

Zwiększone zagrożenie pożarowe gminy występuje w następujących miejscach:

- obszarach leśnych zaliczonych do II kategorii zagrożenia pożarowego,
- terenach torfowych w Sawinie (szczególnie w okresach długotrwałych suszy),
- fermy drobiu w Łowczy, Petryłowie, Sawinie,
- szkołach.

Na obszarze powiatu chełmskiego w 2007 r. powstało 221 pożarów. W porównaniu do 2006 r. zanotowano spadek o 145, tj. o 39,6%. Odnotowano w 2007 r. 363 miejscowe zagrożenia – spadek w stosunku do 2006 r. o 31 tj. 7,9%.

Na terenie gminy Sawin w latach 2006-2007 odnotowano następującą liczbę zdarzeń:

Tabela 13: Ilość odnotowanych zdarzeń na terenie gminy Sawin w latach 2006-2007

Rok	Požary	Miejscowe zagrożenia	Fałszywe alarmy	Zdarzenia ogółem
2006	25	28	0	53
2007	16	29	1	46

W miarę potrzeb siły i środki PSP mogą być wspomagane przez jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych. Na terenie gminy działa 8 jednostek OSP, w tym jedna włączona do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego.

Działania profilaktyczne i interwencyjne straży pożarnych sprawiają, iż zagrożenie pożarowe na obszarze gminy nie ma większego wpływu ani na bieżące życie mieszkańców, ani na ewentualne kierunki rozwoju.

BEZPIECZEŃSTWO SOCJALNE

Działania zmierzające do ochrony zdrowia mieszkańców gminy Sawin realizowane są poprzez dwa Niepubliczne Zakłady Opieki Zdrowotnej, dwa gabinety stomatologiczne i dwie apteki.

Baza medyczna systematycznie jest modernizowana i rozbudowywana, jednak nie jest wystarczająca w stosunku do potrzeb, dotyczy to dostępu do lekarzy specjalistów i stomatologów w ramach świadczeń z NFZ.

Zadania własne gminy z zakresu pomocy społecznej realizuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Działalność GOPS koncentruje się głównie na rozeznaniu sytuacji materialno-bytowej osób i rodzin wymagających pomocy, przyznawaniu i wypłacaniu świadczeń, udzielaniu pomocy w postaci pracy socjalnej.

GOPS organizuje i świadczy usługi opiekuńcze dla osób niepełnosprawnych i starszych w miejscu zamieszkania. Organizuje też pomoc dla osób uzależnionych. Działa tu też Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

W gminie od 2006 r. funkcjonuje Środowiskowy Dom Samopomocy dla osób upośledzonych umysłowo. Celem ŚDS jest: tworzenie warunków umożliwiających większy dostęp do świadczeń takich jak: rehabilitacja społeczna, socjoterapia i psychoterapia, opieka pielęgniarska, tworzenie warunków dla zaspokojenia potrzeb rekreacyjno-kulturalnych, itd. Środowiskowy Dom Samopomocy w Sawinie ma charakter powiatowy i koedukacyjny. Przeznaczony jest dla 15 osób niepełnosprawnych intelektualnie w wieku powyżej 18 lat. Jest placówka pobytu dziennego. Działalność Środowiskowego Domu Samopomocy w Sawinie stwarza użytkownikom szanse na odzyskanie przez nich zdolności do funkcjonowania w środowisku lokalnym.

W zakresie pomocy społecznej na terenie gminy od 2003 r. funkcjonują Warsztaty Terapii Zajęciowej, instytucja o zasięgu powiatowym. Jednostka organizacyjnie podlega PCPR w Chełmie. Celem działania warsztatów jest bezpłatna pomoc osobom niepełnosprawnym. W czterech pracowniach: stolarskiej, krawieckiej, kucharskiej i małej poligrafii osoby niepełnosprawne z terenu gminy i ościennych mogą zdobyć przygotowanie do wykonywania konkretnego zawodu.

Szkolnymi dziećmi opiekują się wykwalifikowane osoby w zorganizowanej Świetlicy Socjoterapeutycznej.

W ostatnich latach w gminie podejmuje się próby utworzenia spółdzielni socjalnej.

2.7. SPOŁECZEŃSTWO

2.7.1. UWARUNKOWANIA DEMOGRAFICZNO-SPOŁECZNE

Gmina Sawin na koniec 2007 roku wg GUS liczyła 5584 mieszkańców zamieszkałych na terenie gminy. Struktura wiekowa ludności wg grup wiekowych oraz ekonomicznych grup wieku na przestrzeni ostatnich lat była następująca:

Tabela 14: Ludność Gminy Sawin w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym, poprodukcyjnym

Ogółem						
Lata	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ogółem	5 852	5 801	5 698	5 684	5 633	5 584
Mężczyźni	2 906	2 886	2 832	2 815	2 797	2 764
Kobiety	2 946	2 915	2 866	2 869	2 836	2 820
W wieku przedprodukcyjnym						
Ogółem	1 458	1 400	1 343	1 323	1 276	1 225
Mężczyźni	728	703	667	653	630	608
Kobiety	730	697	676	670	646	617
W wieku produkcyjnym						
Ogółem	3 305	3 344	3 327	3 319	3 343	3 352
Mężczyźni	1 795	1 803	1 805	1 805	1 828	1 830
Kobiety	1 510	1 541	1 522	1 514	1 515	1 522
W wieku poprodukcyjnym						
Ogółem	1 089	1 57	1 028	1 042	1 014	1 007
Mężczyźni	383	380	360	357	339	326
Kobiety	706	677	668	685	675	681

Źródło: Główny Urząd Statystyczny w Warszawie www.stat.gov.pl

Tabela 15: Struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku (dane w %)

Wiek	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Przedprodukcyjny	24,9	24,1	23,6	23,3	22,7	21,9
Produkcyjny	56,5	57,6	58,4	58,4	59,3	60,0
Poprodukcyjny	18,6	18,2	18,0	18,3	18,0	18,0

Źródło: Główny Urząd Statystyczny w Warszawie www.stat.gov.pl

Głównymi czynnikami kształtującymi liczbę ludności jest przyrost naturalny i migracje. Analizie poddano dane z lat 2002-2007.

Tabela 16: Przyrost naturalny w Gminie Sawin w poszczególnych latach

Lata	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ogółem	-10	-20	-19	1	-24	-27
Mężczyźni	-16	-9	-14	-6	-18	-16
Kobiety	6	-11	-5	7	-6	-11

Źródło: Główny Urząd Statystyczny w Warszawie www.stat.gov.pl

Tabela 17: Migracje na pobyt stały wg typu i kierunku

Lata	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Zameldowania ogółem	62	38	54	54	68	71
z miast	20	19	29	36	33	23
ze wsi	42	19	25	18	35	47
z zagranicy	0	0	0	0	0	1
Wymeldowania ogółem	93	71	115	95	95	77
do miast	53	45	64	45	55	45
na wieś	40	26	51	50	37	30
za granicę	0	0	0	0	3	2
Stan	-31	-33	-61	-41	-24	-5

Źródło: Główny Urząd Statystyczny w Warszawie www.stat.gov.pl

Reasumując, liczba mieszkańców Gminy Sawin zmniejsza się, a społeczeństwo starzeje. Obserwuje się zmniejszenie liczby mieszkańców zarówno w wieku przedprodukcyjnym, jak i poprodukcyjnym, nieznacznie wzrosła liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym. Z analizy danych wynika, że przyrost naturalny jest ujemny, wzrasta liczba mieszkańców migrujących, ludność przenosi się przede wszystkim do miast gdzie łatwiej o pracę. W ostatnich latach wiele osób wyjechało za

granicę. Jest to zjawisko dość często spotykane w naszej gminie, choć nie ma to swojego odzwierciedlenia w statystyce. Osoby wyjeżdżające za granicę nie zgłaszają tego w urzędzie. Nie dysponujemy danymi statystycznymi w pełni oddającymi ruch ludności spowodowany emigracją.

2.7.2. RYNEK PRACY

Według danych Powiatowego Urzędu Pracy w Chełmie na koniec września 2008 r. w było zarejestrowanych 326 osób z terenu Gminy Sawin, większość z nich stanowiły kobiety. Ponadto wśród bezrobotnych w naszej gminie przeważały osoby długotrwale bezrobotne niepobierające zasiłku. Kolejnym niepokojącym wskaźnikiem jest to, że są to osoby bez kwalifikacji zawodowych. Duży odsetek wśród bezrobotnych stanowią również osoby do 25 roku życia. Wnioski te przedstawia tabela zamieszczona poniżej.

Tabela 18: Bezrobotni z terenu gminy Sawin według wybranych kategorii

Lata	Ogółem	Kobiety	Z prawem do zasiłku	Bez prawną do zasiłku	Długotrwale bezrobotni	Do 25 roku życia	Powyżej 50 roku życia	Bez kwalifikacji zawodowych
2006 stan na 31 grudnia	545	brak danych	36	509	398	131	74	155
2007 stan na 31 grudnia	465	259	57	408	323	105	67	158
2008 stan na 30 września	326	193	40	286	198	81	41	105

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Chełmie, www.pup-chelm.samorzady.pl

Tabela 19: Stopa bezrobocia w powiecie chełmskim (dane w %)

Lata	2005 stan na 31 grudnia	2006 stan na 31 grudnia	2007 stan na 31 grudnia	2008 stan na 30 września
%	22,2	24,5	20,9	16,8

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Chełmie, www.pup-chelm.samorzady.pl

Z analizy danych przedstawionych w tabeli wynika, że wskaźnik bezrobocia (stopa bezrobocia) na terenie powiatu chełmskiego, w którego skład wchodzi Gmina Sawin maleje. W przedstawianych danych statystycznych nie uwzględniono skutków światowego kryzysu finansowego, co na pewno w chwili obecnej ma swoje odzwierciedlenie jako nieznaczny wzrost stopy bezrobocia w kraju i powiecie na koniec 2008 roku. Pomimo odnotowanych spadków liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy w naszej gminie problem bezrobocia jest nadal bardzo odczuwalny. W bazie Powiatowego Urzędu Pracy figuruje nadal wiele osób bez pracy, świadczy to o ich niskiej mobilności i małej chęci do jej podjęcia. Zanotowany jest duży odsetek osób długotrwale bezrobotnych w naszej gminie, co prowadzi do wykluczenia społecznego. Ponadto znaczny udział wśród zarejestrowanych w PUP mają kobiety, które są bardziej aktywne w poszukiwaniu pracy oraz zwykle lepiej wykształcone. Pomimo swojej aktywności kobiety na lokalnym rynku pracy mają większe problemy z zatrudnieniem.

2.7.3. MIESZKALNICTWO

Dane dotyczące mieszkalnictwa podano na podstawie informacji GUS tj. wg stanu na dzień 31 grudnia roku kalendarzowego.

Informacja zawiera liczbę mieszkań, izb i powierzchnię użytkową w mieszkaniach znajdujących się w budynkach mieszkalnych i niemieszkalnych. Mieszkania oddane do użytku, to mieszkania w budynkach rozbudowanych i nowych oraz uzyskanych w wyniku adaptacji.

Zasoby mieszkaniowe gminy to 1935 mieszkań o łącznej powierzchni ok. 146040 m².

Tabela 20: Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań

Przeciętna pow. użytkowa	Jedn. miary	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1 mieszkania	m ²	75,7	74,8	74,9	75,2	75,4	75,5
Na 1 osobę	m ²	22,7	24,6	25,2	25,5	25,8	26,2

Źródło: Główny Urząd Statystyczny w Warszawie, www.stat.gov.pl

Na terenie Sawina działa 1 Spółdzielnia Mieszkaniowa pod nazwą „Spółdzielnia Mieszkaniowa w Sawinie” oraz 1 Wspólnota Mieszkaniowa pod nazwą Wspólnota Mieszkaniowa „Dom Nauczyciela w Sawinie”.

Tabela 21: Zasoby mieszkaniowe Spółdzielni Mieszkaniowej, Wspólnoty Mieszkaniowej oraz gminy

Lp.	Zarządca/ właściciel	Informacje	Stan na dzień 31 grudnia 2008 r.	
			2002	2008
1	Spółdzielnia Mieszkaniowa Sawinie	Ilość mieszkań	90	90
		powierzchnia użytkowa	3850	3850
		liczba ludności	347	322
		przeciętna liczba izb w mieszkaniu	3	3
		przeciętna pow. użytkowa	43	43
2	Wspólnota Mieszkaniowa „Dom Nauczyciela”	Ilość mieszkań	24	24
		powierzchnia użytkowa	1438,50	1438,50
		liczba ludności	-	37
		przeciętna liczba izb w mieszkaniu	3	3
		przeciętna pow. użytkowa	60	60
3	Gmina Sawin	Ilość mieszkań	15	6
		powierzchnia użytkowa	708	256
		liczba ludności	-	18
		przeciętna liczba izb w mieszkaniu	3	3
		przeciętna pow. użytkowa	47	43

Źródło: Urzędu Gminy Sawin. Referat Rolnictwa.

Tabela 22: Powierzchnia użytkowa mieszkań oddanych do użytkowania (m²)

Właściciel / zarządca	2003	2004	2005	2006
Spółdzielcze	0	0	0	0
Zakładowe	0	0	0	0
Komunalne	0	0	0	0
Spółeczne czynszowe	0	0	0	0
Przeznaczone na sprzedaż/wynajem	0	0	0	0
Indywidualne	802	508	1248	927
Ogółem	802	508	1248	927

Źródło: GUS w Warszawie, www.stat.gov.pl

Tabela 23: Wyposażenie mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne

Rodzaj	Jednostki miary	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Wodociąg	Liczba mieszkań	1214	1220	1224	1233	1239	1243
	%*	-	63,8	63,9	64,1	64,2	64,2
Ustęp spłukiwany	Liczba mieszkań	940	949	953	962	968	972
	%*	-	52,1	52,2	52,5	52,6	52,7
Łazienka	Liczba mieszkań	988	997	1001	1010	1016	1020
	%*	-	45,3	45,5	45,7	45,9	46,0
Centralne ogrzewanie	Liczba mieszkań	858	867	871	880	886	890
	%*	-	45,3	45,5	45,7	45,9	46,0
Gaz sieniowy	Liczba mieszkań	0	0	0	0	0	0
	%*	-	45,3	45,5	45,7	45,9	46,0

* % w stosunku do ogółu mieszkań

Źródło: GUS w Warszawie, www.stat.gov.pl

Tabela 24: Ilość mieszkań oddanych do użytkowania

Właściciel / zarządca	2003	2004	2005	2006
Spółdzielcze	0	0	0	0
Zakładowe	0	0	0	0
Komunalne	0	0	0	0
Spółeczne czynszowe	0	0	0	0
Przeznaczone na sprzedaż/wynajem	0	0	0	0
Indywidualne	7	4	9	7
Ogółem	7	4	9	7

Źródło: GUS w Warszawie, www.stat.gov.pl

Tabela 25: Zasoby mieszkaniowe wg form własności

Rok	Zasoby gminy (komunalne)			Zasoby zakładów pracy			Zasoby osób fizycznych			Zasoby pozostałych podmiotów			Ogółem		
	mieszk. w szt.	izby w szt.	pow. użytk. w m ²	mieszk. w szt.	izby w szt.	pow. użytk. w m ²	mieszk. w szt.	izby w szt.	pow. użytk. w m ²	mieszk. w szt.	izby w szt.	pow. użytk. w m ²	mieszk. w szt.	izby w szt.	pow. użytk. w m ²
2002	15	44	708	12	37	839	1869	6523	140043	9	30	531	1756	6180	132994
2003	7	15	286	12	37	839	1884	6596	141267	9	30	531	1912	6678	142923
2004	7	15	286	12	37	839	1888	6615	141775	9	30	531	1916	6697	143431
2005	10	29	489	8	20	581	1898	6661	143078	9	30	531	1925	6740	145501
2006	10	29	489	8	20	581	1904	6695	143900	9	30	531	1931	6774	145501
2007	8	23	335	8	20	581	1910	6725	144592	9	30	531	1935	6798	146039

Źródło: GUS w Warszawie, www.stat.gov.pl

2.7.4. SYSTEM POMOCY SPOŁECZNEJ W GMINIE

2.7.4.1. INSTYTUCJE ZAJMUJĄCE SIĘ POMOĄ SPOŁECZNĄ

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwycięzenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Instytucja ta wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwienia im życia w warunkach odpowiadających godności człowieka. Zadaniem pomocy społecznej jest zapobieganie powstawaniu trudnych sytuacji życiowych, przez podejmowanie działań zmierzających do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem.

W Gminie Sawin funkcjonują różne organizacje związane z systemem pomocy społecznej. Są to między innymi placówki oświatowe, jednostki organizacyjne samorządu terytorialnego, stowarzyszenia oraz inne organizacje formalne i nieformalne. W tabeli poniżej przedstawiono wykaz instytucji i organizacji działających na terenie Gminy Sawin, zajmujących się pomocą społeczną.

Tabela 26: Instytucje zajmujące się pomocą społeczną na terenie Gminy Sawin

Lp.	Nazwa instytucji/organizacji	Adres siedziby	Rodzaj działalności
Placówki opiekuńcze dla dorosłych i niepełnosprawnych			
1.	Środowiskowy Dom Samopomocy w Sawinie	ul. Stodoły 3/1 22-107 Sawin	Dzienna opieka nad osobami z zaburzeniami psychicznymi
2.	Warsztaty Terapii Zajęciowej w Sawinie	ul. Chełmska 5 22-107 Sawin	Dzienna opieka nad osobami niepełnosprawnymi. Realizacja zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych.

3.	Świetlica Socjoterapeutyczna w Sawinie	ul. Stodoły 3/3 22-107 Sawin	Grupa Wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi i upośledzeniem umysłowym „Pomocna Dłoń”
Placówki opiekuńczo-wychowawcze wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży szkoleń			
4.	Świetlica Socjoterapeutyczna w Sawinie	ul. Stodoły 3/3 22-107 Sawin	Opieka nad dziećmi i młodzieżą w godzinach pozalekcyjnych. Wsparcie specjalistyczne dzieci, młodzieży i osób niepełnosprawnych i ich rodzin.
Instytucje pomocy społecznej i opieki prawnej			
5.	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sawinie	ul. Chełmska 5 22-107 Sawin	Pomoc społeczna, praca socjalna, specjalistyczne poradnictwo
6.	Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	ul. Chutecka 12 22-107 Sawin	Pomoc w rozwiązywaniu problemów alkoholowych

Źródło: Opracowanie własne

2.7.4.2. CHARAKTERYSTYKA GRUP OBJĘTYCH POMOCA SPOŁECZNĄ

Podstawowymi zadaniami z zakresu pomocy społecznej w Gminie Sawin zajmuje się Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej powołany Uchwałą Nr IX/38/90 Gminnej Rady Narodowej w Sawinie z dnia 23 marca 1990 r. Ośrodek realizuje zadania własne gminy oraz zadania zlecone przez administrację rządową tj. rozpoznanie środowiska; diagnoza społeczna; praca socjalna; przyznawanie zasiłków w zakresie ustalonym ustawami, pomocy rzeczowej, usług opiekuńczych.

Zadania te wykonywane są w ścisłej współpracy z organami administracji samorządowej, jednostkami samorządu terytorialnego, instytucjami państwowymi, organizacjami społecznymi i pozarządowymi oraz innymi instytucjami zajmującymi się problematyką społeczną.

Siedziba Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sawinie

Źródło: Serwis internetowy Gminy Sawin, <http://www.sawin.pl>

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sawinie realizując zadania własne gminy w latach 2003-2008 udzielał pomocy w formie: zasiłków celowych, pokrycia kosztów wyżywienia w szkołach i placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych. Natomiast, w ramach zadań zleconych, świadczone pomoc w formie zasiłków stałych, okresowych, rent socjalnych, zasiłków z tytułu ochrony macierzyństwa i urodzenia dziecka.

GOPS w Sawinie dla ludzi starszych, schorowanych, często samotnych, ale także mających rodziny organizuje usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze. Obejmują one swoim zakresem opiekę, pielęgnację, pomoc przy prowadzeniu gospodarstwa domowego, a także rehabilitację oraz zajęcia rewalidacyjne. W 2003-2007 tą formą pomocy było objętych 54 osoby z terenu Gminy Sawin.

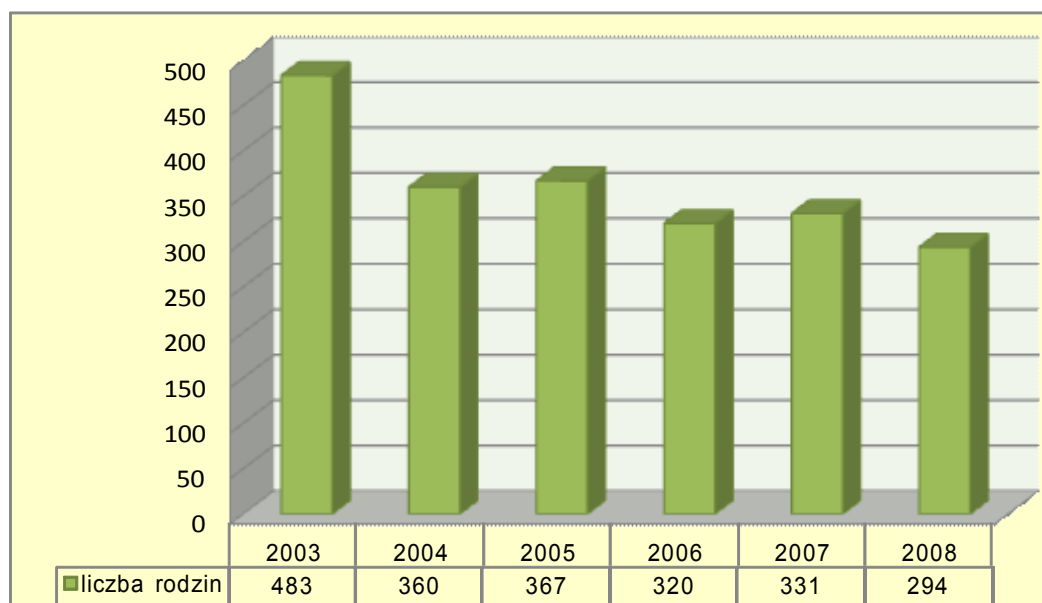
Na przestrzeni lat 2003-2008 zaobserwowano systematyczne zmniejszanie się liczby osób korzystających z pomocy społecznej w ramach zadań zleconych w 2003 r. – 266 osób, 2004 r. – 61 osób, 2005 r. – 45 osób, 2007 r. – 60 osób, a w

2008 r. 51 osób. Wyjątek stanowi rok 2006, kiedy to liczba osób wzrosła do poziomu 216, spowodowane to było wypłacaniem zasiłków dla osób, których gospodarstwa dotknęła susza.

Spadek liczby osób korzystających z pomocy społecznej w ramach zadań zleconych zostało spowodowane wprowadzeniem w życie Ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r., zgodnie z którą niektóre zadania zostały przeniesione do zakresu świadczeń rodzinnych.

Takie kategorie zadań jak: zasiłki rodzinne, zasiłki pielęgnacyjne i urlopy wychowawcze od 1 maja 2004 r. realizowane są w oparciu o przepisy ustawy o świadczeniach rodzinnych.

Liczba rodzin objętych pomocą społeczną przez GOPS w Sawinie w latach 2003-2008

Źródło: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sawinie.

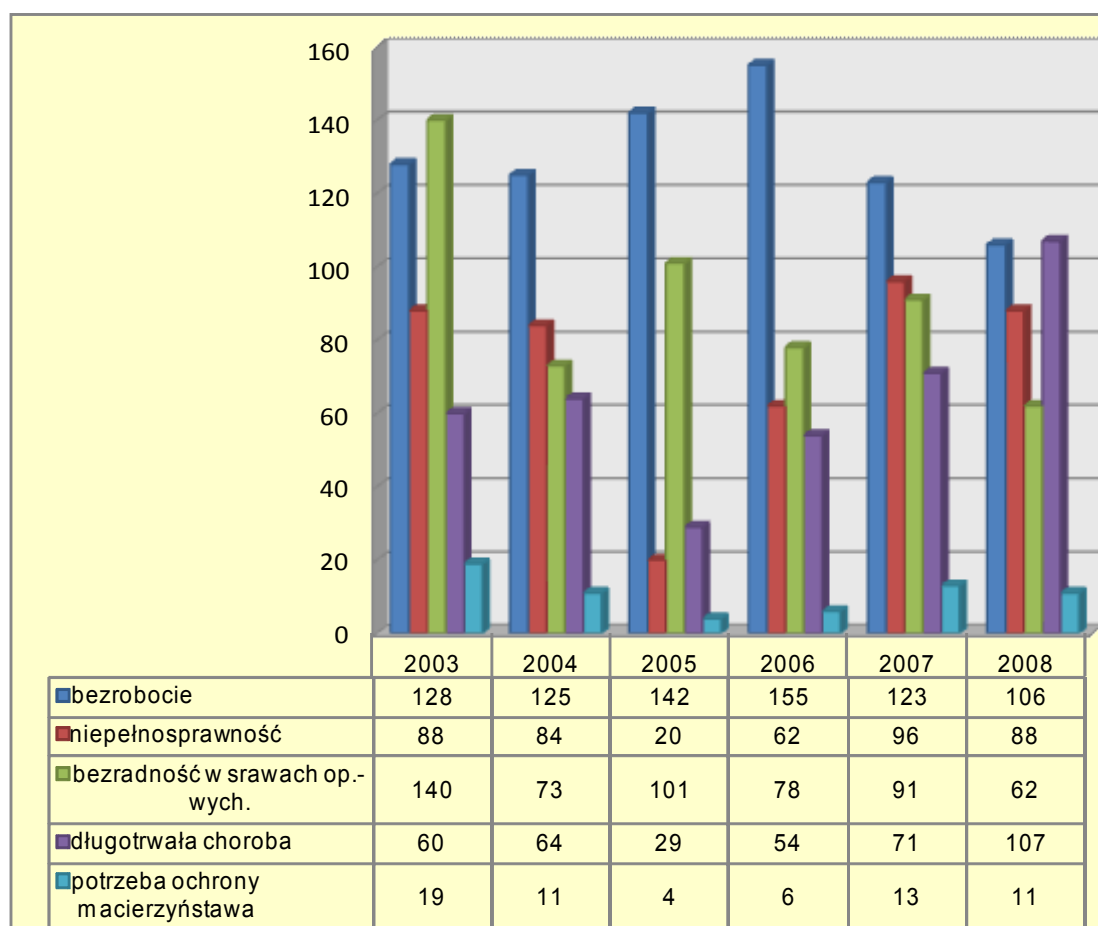
W Gminie Sawin liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w latach 2003-2008 przedstawia się następująco:

- w 2003 r. – 483 rodzin (2 014 osób tj. 29,71% populacji gminy),
- w 2004 r. – 360 rodzin (1 266 osób tj. 26,63% populacji gminy),
- w 2005 r. – 367 rodzin (1 534 osób tj. 25,55% populacji gminy),
- w 2006 r. – 320 rodzin (1 338 osób tj. 22,43% populacji gminy),
- w 2007 r. – 331 rodzin (1 216 osób tj. 22,33% populacji gminy),
- w 2008 r. – 294 rodzin (1 061 osób tj. 17,90% populacji gminy),

Od 2004 roku obserwuje się znaczny spadek liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej, częściowo jest to wynikiem przejścia części świadczeń do zakresy świadczeń rodzinnych lub do ZUS (renty socjalne).

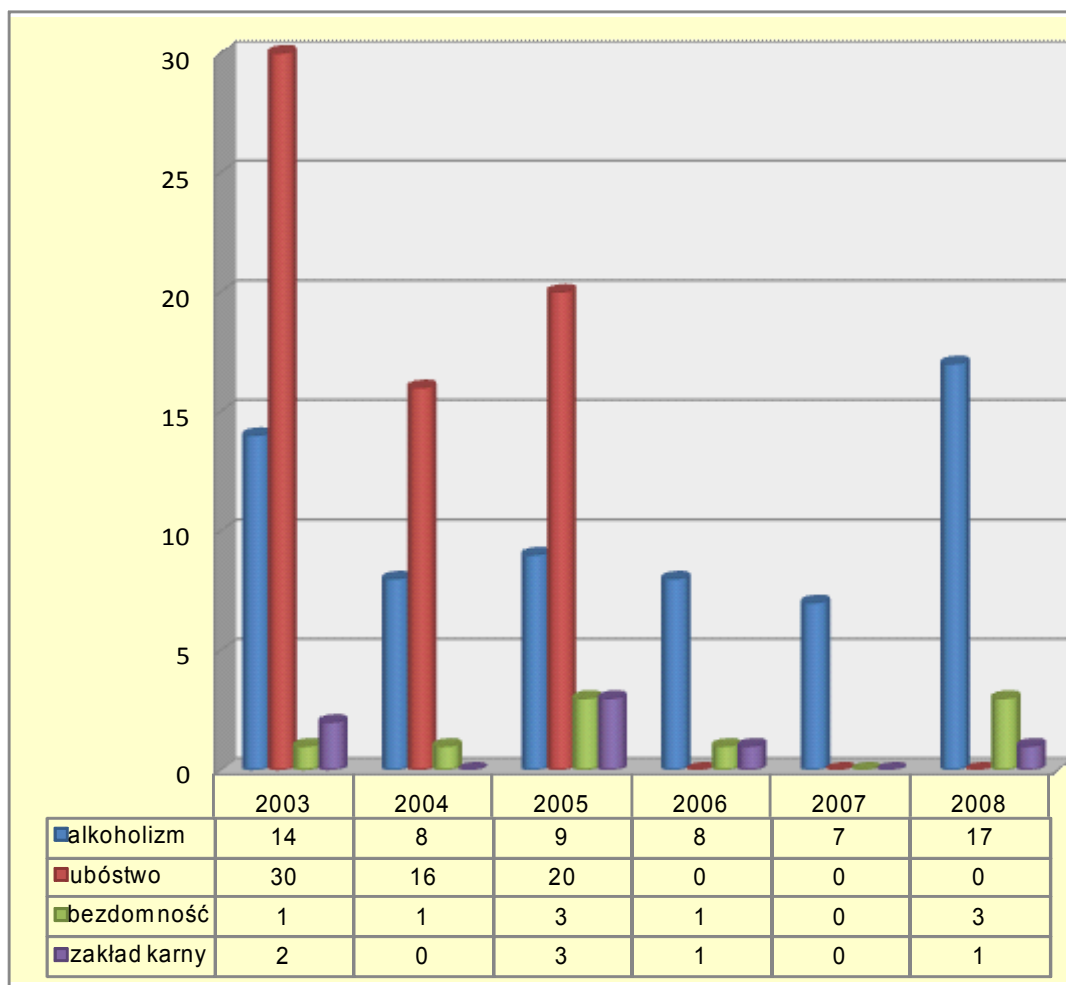
Najczęstszymi przyczynami korzystania ze świadczeń pomocy społecznej w latach 2003-2008 w Gminie Sawin były: bezrobocie, niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, długotrwała choroba, potrzeba ochrony macierzyństwa. Inne przyczyny to: alkoholizm, bezdomność, ubóstwo, trudności w przystosowaniu do życia po wyjściu z zakładu karnego. Skalę problemów społecznych obrazują poniższe wykresy przedstawiające liczbę rodzin korzystających z pomocy w latach 2003-2008 w rozbiciu na przyczyny, z powodu których zostały objęte różnymi formami pomocy.

Podstawowe przyczyny przyznawania pomocy społecznej przez GOPS w Sawinie w latach 2003-2008

Źródło: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sawinie.

Pozostałe przyczyny przyznawania pomocy społecznej przez GOPS w Sawinie w latach 2003-2008

Źródło: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sawinie

Klienci GOPS w Sawinie korzystający z pomocy społecznej z powodu bezrobocia w latach 2003-2008 stanowili największą grupę świadczeniobiorców. Brak zatrudnienia nie pozwalała wielu rodzin i osobom zaspokoić potrzeb niezbędnych do ich samodzielnej egzystencji. Jest również przyczyną powstawania dysfunkcji w rodzinach, a nawet patologii. W 2003 roku było 128 rodzin, w 2004 roku – 125, w 2005 roku było 142 gospodarstw domowych, w 2006 roku – 155, a w 2007 roku – 123, w 2008 roku 106 rodzin. Od 2007 roku obserwujemy spadek liczby osób korzystających z pomocy GOPS z powodu bezrobocia w porównaniu z 2006 rokiem (32 osoby). Poniższy wykres przedstawia liczbę rodzin korzystających z pomocy Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sawinie z powodu bezrobocia w latach 2003-2008.

Analizując budżet pomocy społecznej w latach 2003-2008 należy stwierdzić, że około 77% środków przeznaczonych na różne formy pomocy pochodzi z budżetu państwa, a 23% stanowią środki budżetu gminy. Wydatki przeznaczane na pomoc społeczną w Gminie Sawin, pomimo zmniejszającej się liczby osób korzystających z pomocy społecznej, od 2003 roku systematycznie wzrastają, obrazuje to poniższa tabela.

Tabela 27: Zestawienie kwot przeznaczonych na pomoc społeczną w latach 2003-2008 z podziałem na zadania zlecone i zadania własne (w tys. zł)

Lata	Wykonanie ogółem	w tym ze środków			
		budżetu państwa	%	Własnych	%
2003	1 088	770	71	318	29
2004	1 365	1 071	68	494	32
2005	2 186	1 677	77	509	23
2006	3 224	2 662	83	562	17
2007	3 544	2 730	77	814	23
2008	2 969	2 561	86,25	408	13,75
Razem:	14 576	11 471	78,70	3 105	21,30

Źródło: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sawinie

Według danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sawinie za 2008 rok osoby korzystające z pomocy społecznej stanowią 18% mieszkańców gminy, w porównaniu z rokiem 2003 nastąpił spadek liczby osób korzystających z pomocy o 11,71%.

W ramach przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pobudzeniu aktywności społecznej podejmowane są różne działania profilaktyczne polegające na organizacji czasu wolnego mieszkańców gminy. Głównym realizatorem tych działań są instytucje odpowiadające za kulturę, sport i rekreację oraz parafie.

3. BILANS STRATEGICZNY GMINY SAWIN

3.1. OCENA DOTYCHCZASOWYCH EFEKTÓW REALIZACJI ZADAŃ INWESTYCYJNYCH

Strategia rozwoju Gminy Sawin została opracowana w roku 2000 i obejmowała lata 2001-2010.

Do chwili obecnej zrealizowano następujące zadania inwestycyjne:

- Budowa Gimnazjum przy Szkole Podstawowej w Sawinie.
- Modernizacja Szkoły Podstawowej w Sawinie z uwzględnieniem przedszkola.
- Budowa sieci wodociągowej w miejscowości Sawin – etap II.
- Budowa ulicy Krótkiej w Sawinie.
- Budowa drogi gminnej we wsi Łukówek.
- Adaptacja pomieszczeń Domu Nauczyciela na dom dziennego pobytu - „Środowiskowy Dom Samopomocy”.
- Budowa sieci wodociągowej w ulicy Lubelskiej i Podgrabowej w Sawinie III etap.
- Budowa sieci wodociągowej w miejscowości Czułczyce, Sajczyce i Przysiółek wraz z ujęciem i stacją uzdatniania wody w m. Czułczyce.
- Modernizacja drogi wojewódzkiej Włodawa-Chełm nr 812.
- Wyposażenie świetlicy szkolnej w Szkole Podstawowej w Sawinie.
- Remont Szkoły Podstawowej w Sawinie (zmiana pokrycia dachowego).
- Budowa parkingu przy ulicy Brzeskiej w Sawinie.
- Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w ilości 153.
- Budowa boiska sportowego wielofunkcyjnego w miejscowości Sawin.
- Budowa boiska sportowego wielofunkcyjnego w miejscowości Czułczyce.

Z wyszczególnionych w Strategii zadań inwestycyjnych jedno jest w trakcie realizacji:

- Budowa zbiornika retencyjnego NIWA w miejscowości Sawin.

Pozostałe 10 zadań nie zostało dotychczas zrealizowane, są to:

- Modernizacja i rozbudowa GOZ w celu utworzenia centrum kultury, sportu i turystyki.
  - Utworzenie centrum targowo-handlowego.
  - Rozbudowa kanalizacji sanitarnej wraz z przepompownią ścieków w Sawinie ul. Chełmska, Lubelska, Podgrabowa i Laski.
  - Budowa wodociągów w Bukowie Wielkiej, Łukówku, Bukowie Małej, Radzanowie i Średnim Łanie.
  - Przebudowa linii energetycznych kolidujących z zabudową mieszkaniową w miejscowości Sawin.
  - Budowa ciągów pieszo-rowerowych Sawin – Czulczyce-Kolonia – Czulczyce.
  - Przebudowa wraz z budową ciągu pieszo-rowerowego oraz drogi gminnej w Sawinie łączącej centrum Gminy z drogą wojewódzką (3,8 km).
  - Modernizacja ulic stanowiących własność komunalną Gminy w miejscowości Sawin.
  - Budowa ulic na osiedlu „Słonecznym” w Sawinie.
  - Budowa oczyszczalni ścieków w Czulczycach, Bukowie Wielkiej i Łukówku.
- Nadmienić tutaj należy, że z tych 10 zadań 3 nie będą realizowane, są to:
- Modernizacja i rozbudowa GOZ w celu utworzenia centrum kultury, sportu i turystyki.
  - Modernizacja ulic stanowiących własność komunalną Gminy w miejscowości Sawin.
  - Budowa oczyszczalni ścieków w Czulczycach, Bukowie Wielkiej i Łukówku.

Jak wynika z powyższego większość zadań wyznaczonych w obowiązującej strategii zostało już zrealizowanych.

Ze względu na zmianę uwarunkowań zewnętrznych spowodowanych przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej oraz wewnętrznych związanych z aktualną sytuacją Gminy Sawin należy wyznaczyć nowe zadania, a te zadania, które nie zostały zrealizowane po modyfikacji zrealizować w latach następnych.

Tabela 28: Wykaz projektów zrealizowanych

Lp.	Nazwa planowanego zadania inwestycyjnego	Okres realizacji - etapy realizacji	Rezultaty	Instytucje zaangażowane we wdrażanie	Nakłady poniesione PLN	Struktura finansowania projektu		
						Środki Własne	Budżet państwa	Fundusze unijne
1	Budowa Gimnazjum przy Szkole Podstawowej w Sawinie	08.05.2002 30.04.2005	Pow. zabudowy – 1680 m ² Pow. użytkowa – 2 802,18 m ² Kubatura – 17 640 m ³	Gmina Sawin	3 042 554,38	2 702 554,38	Kontrakt Wojewódzki 340 000,00	
2	Modernizacja Szkoły Podstawowej w Sawinie z uwzględnieniem przedszkola	2008		Gmina Sawin			-	-
3	Budowa sieci wodociągowej w miejscowości Sawin etap II	2000-2003	Sieć 6278 mb	Gmina Sawin	505 049,00	202 503,69	AWRSP 112 242,22 Pol-Szwajc. 107 089,0	PHARE - 83 214,09
4	Budowa ulicy Krótkiej w Sawinie	2000-2001	Długość ulicy asfaltowej 298 mb	Gmina Sawin	127 683,69	57 683,69	Kont. Woj. 30 000,00 FOGR 40 000,00	

STRATEGIA ROZWOJU GMINY SAWIN DO 2015 ROKU

5	Budowa drogi gminnej we wsi Łukówek	2002-2003	Dług. 1,22 km Zjazdy 477,76 m ² Oznak. 5 szt Przepusty 31 mb	Gmina Sawin	539 724,69	168 315,17	-	SAPARD – 371 409,52
6	Adaptacja pomieszczeń Domu Nauczyciela na dom dziennego pobytu Środowiskowy Dom Samopomocy	2006		Gmina Sawin	Roboty 48 884,74 PT,nadzór 7 686		Budżet państwa 100 000	-
7	Budowa sieci wodociągowej w ulicy Lubelskiej i Podgrabowej w Sawinie III etap	2006	Sieć 3,1 km Przył. 28 szt	Gmina Sawin	196 234,39	43 547,01	budżet p. - 17 963,22	ZPORR – 134 724,16
8	Budowa sieci wodociągowej w miejscowości Czulczyce, Sajczyce i Przysiółek wraz z ujęciem i stacją uzdatniania wody w m. Czulczyce	10.05.2004 15.07.2005	Ujęcie 57 m ³ /h Sieć 5 866 mb Przyłącza Szt 126/3760 mb	Gmina Sawin	848 787,13 - rob.bud.	415 112,43	-	SAPARD 433 674,70

STRATEGIA ROZWOJU GMINY SAWIN DO 2015 ROKU

9	Modernizacja drogi wojewódzkiej Włodawa-Chełm nr 812	2008		Marszałek Województwa Lubelskiego		-		
10	Wyposażenie świetlicy szkolnej w Szkole Podstawowej w Sawinie	2002	Świetlica szkolna została wyposażona w niezbędny sprzęt świetlicowy, oraz meble	Gmina Sawin	28 053,35	16 181,35		Bank Światowy 11 872
11	Remont Szkoły Podstawowej w Sawinie	2004	remont dachu, zmiana pokrycia dachowego i wymiana stolarki okiennej	Gmina Sawin	311 817,46	155 122,46	MENiS 61 748,00	Bank Światowy 94 947,00
12	Budowa parkingu przy ulicy Brzeskiej w Sawinie	2004	Powstał parking dla samochodów osobowych o powierzchni 1 937 m ² z wyznaczeniem miejsc dla niepełnosprawnych	Gmina Sawin	203 523,62	113 381,00		SAPARD 90 142,62
13	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w ilości 153	2004-2005	Wybudowano 153 szt. przydomowych oczyszczalni ścieków typu BIOPAN	Gmina Sawin	1 589 013,01	245 718,84	Mieszkańcy 229 500,00	SAPARD 1 113 794,17

STRATEGIA ROZWOJU GMINY SAWIN DO 2015 ROKU

14	Budowa boiska sportowego wielofunkcyjnego w miejscowości Czulczyce	2006	Pow. boiska 756m ² do gry w siatkę, tenis, koszykówkę	Gmina Sawin	249 532,77	85 404,85		SPO 145 270,00
15	Budowa boiska sportowego wielofunkcyjnego w miejscowości Sawin	2006	Pow. boiska 650 m ² do gry w siatkę, tenis i koszykówk	Gmina Sawin	196 234,39	76 180,77		SPO 135 056,00

Tabela 29: Wykaz projektów w trakcie realizacji

Lp.	Nazwa planowanego zadania inwestycyjnego	Okres realizacji - etapy realizacji	rezultaty	Instytucje zaangażowane we wdrażanie	Przewidywane nakłady ogółem w PLN	nakłady do poniesienia w PLN	Struktura finansowania projektu		
							Środki Własne	Budżet państwa	Fundusze unijne
1	Budowa zbiornika retencyjnego NIWA w miejscowości Sawin	2007-2009	Pow.ogółem 89,6 ha Lustro wody – 52,8 ha	Gmina Sawin	11 934 469,38	6 100 000,00	4 298 425,78	-	ZPORR 6 836 043,60 NFOŚiGW 800 000,00

Tabela 30: Wykaz projektów nie zrealizowanych wynikających ze Strategii Rozwoju Gminy Sawin

Lp.	Nazwa planowanego zadania inwestycyjnego	Okres realizacji - etapy realizacji	Rezultaty	Instytucje zaangażowane we wdrażanie	Przewidywane nakłady do poniesienia w PLN	Struktura finansowania projektu		
						Środki Własne	Budżet państwa	Fundusze unijne
1	Modernizacja i rozbudowa GOZ w celu utworzenia centrum kultury, sportu i turystyki	Zadanie ujęte w projekcie pn. Rozbudowa i modernizacja stadionu sportowego w Sawinie.						
2	Utworzenie centrum targowo-handlowego	2014	Stworzenie targowiska z zapleczem sanitarnym	Gmina Sawin	200 000,00	200 000,00	-	-
3	Rozbudowa kanalizacji sanitarnej wraz z przepompownią ścieków w Sawinie ul. Chełmska, Lubelska, Podgrabowa i Laski	2010-2012	Produktem będzie wykonanie łącznie 12,31 km sieci kanalizacji sanitarnej, 9 szt przepompowni ścieków, 71 sztuk przyłączy	Gmina Sawin	4 852 954,45	2 197 944,94	-	2 655 009,51
4	Budowa wodociągów w Bukowie Wielkiej, Łukówku, Bukowie Małej, Radzanowie i Średnim Łanie	2010-2013	Siec wodociągowa o długości 50,6 km, przyłącza 3 km wraz ze studzienkami oraz rozbudowa ujęcia wody	Gmina Sawin	11 311 919,88	4 177 167,37	-	7 134 752,51

STRATEGIA ROZWOJU GMINY SAWIN DO 2015 ROKU

			i stacji uzdatniania					
5	Przebudowa linii energetycznych kolidujących z zabudową mieszkaniową w miejscowości Sawin		Przeniesienie linii sn w ulicy Nadrzecznej	Gmina Sawin RZE Chełm	Koszt RZE 160 000,00	-		
6	Budowa ciągów pieszo-rowerowych Sawin-Czułczyce-Kolonia-Czułczyce		Poprawa bezpieczeństwa dla pieszych i rowerzystów długości 14 km	Gmina Sawin Wojewoda	2 500 000	-	-	-
7	Przebudowa wraz z budową ciągu pieszo-rowerowego oraz drogi gminnej w Sawinie łączącej centrum Gminy z drogą wojewódzką (3,8 km)	2011-2012		Gmina Sawin	750 000,00	750 000,00	-	-
8	Modernizacja ulic stanowiących własność komunalną Gminy w miejscowości Sawin	Zadania te zostały rozpisane na poszczególne ulice jako oddzielne zadania.						
9	Budowa ulic na osiedlu „Słonecznym” w Sawinie	2010-2011	Powstanie nowy ciąg drogowy o długości 839 mb	Gmina Sawin	972 458,78	243 458,78	-	729 000,00

STRATEGIA ROZWOJU GMINY SAWIN DO 2015 ROKU

			(ul. Kwiatowa 486 m, Lipowa 219 m i Spacerowa 134 m)					
10	Budowa oczyszczalni ścieków w Czuczycach, Bukowie Wielkiej i Łukówku	Zadanie nie będzie realizowane z powodu objęcia tych miejscowości budową przydomowych oczyszczalni ścieków.						

Tabela 31: Wykaz projektów (po modyfikacji) planowanych do realizacji

Lp.	Nazwa planowanego zadania inwestycyjnego	Okres realizacji - etapy realizacji	Oczekiwane rezultaty	Instytucje zaangażowane we wdrażanie	Planowane nakłady do poniesienia w PLN	Struktura finansowania projektu		
						Środki Własne	Budżet państwa	Fundusze unijne
1	Utworzenie centrum targowo-handlowego	2014	Stworzenie targowiska z zapleczem sanitarnym	Gmina Sawin	100 000,00	100 000,00	-	-
2	Rozbudowa kanalizacji sanitarnej wraz z przepompownią ścieków w Sawinie ul. Chełmska, Lubelska, Podgrabowa i Laski	2010-2012	Produktem będzie wykonanie łącznie 12,31 km sieci kanalizacji sanitarnej, 9 szt przepompowni ścieków, 71 sztuk przyłączy	Gmina Sawin	4 852 954,45	2 197 944,94	-	2 655 009,51
3	Budowa wodociągów w Bukowie Wielkiej, Łukówku, Bukowie Małej, Radzanowie i Średnim Łanie	2010-2013	Siec wodociąg. o dł. 50,6 km, przyłącza 3 km wraz ze studzienkami oraz rozbudowa ujęcia wody i stacji uzdatniania	Gmina Sawin	11 311 919,88	4 177 167,37	-	7 134 752,51

STRATEGIA ROZWOJU GMINY SAWIN DO 2015 ROKU

4	Budowa ciągu pieszo-rowerowego na terenie Gminy Sawin wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 812	2013-2015	Poprawa bezpieczeństwa dla pieszych i rowerzystów długości 14 km	Gmina Sawin Urząd Marszałkowski	300 000,00	300 000,00	-	-
5	Budowa ulic na osiedlu „Słonecznym” w Sawinie	2009	Powstanie nowy ciąg drogowy o długości 839 mb (Ul.Kwiatowa 486m, Lipowa 219m i Spacerowa 134m)	Gmina Sawin	225 100,00	225 100,00	-	-
6	Adaptacja budynku byłego szpitalika na Muzeum Regionalne w Sawinie	2015	-Uzyskanie nowej powierzchni na cele muzealne; (80 m ²) -Rewitalizacja zab. budynku; - rozwój turystyczny regionu	Gmina Sawin	1 020 000,00	255 000,00	-	765 000,00
7	Budowa drogi gminnej – Stodoły w Sawinie	2010	Powstanie nowy ciąg drogowy o długości 421 mb	Gmina Sawin	86 150,00	86 150,00	-	-
8	Rozbudowa i modernizacja stadionu sportowego w Sawinie	2013-2015	Powstanie stadion wraz z bieżnią o F=9213 m ² z zapleczem socjalnym oF=120 m ² i miejscami siedzącymi dla widzów w ilości 1000s=osób wraz z budowa siłowni	Gmina Sawin	3 000 000,00	750 000,00	-	2 250 000,00
9	Budowa linii energetycznej w ul. Podgrabowej w Sawinie wraz	2009	Nowa linia energetyczna wraz z oświetleniem ulicznym	Gmina Sawin	80 000,00	5 000,00	RZE 75 000,00	-

STRATEGIA ROZWOJU GMINY SAWIN DO 2015 ROKU

	z wykonaniem oświetlenia ulicznego		o łącznej długości = 600 m					
10	Budowa drogi gminnej w miejscowości Łowcza	2009	Odcinek drogi gminnej o naw. asfaltowej i dług. 2933 m	Gmina Sawin	190 500,00	190 500,00	-	-
11	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w Gminie Sawin	2009-2013	Powstanie 379 szt przydomowych oczyszczalni ścieków	Gmina Sawin	8 807 955,33	4 049 955,33	Mieszkańcy 758 000,00	4 000 000,00
12	Modernizacja wraz z rozbudowa GOK w Sawinie	2009-2012	Dobudowa pomieszczeń o F = 230 m ² , sala widowiskowa, wymiana instalacji elektrycznej, c.o. wod-kan i stolarki okiennej i drzwiowej szt 15	Gmina Sawin	1 500 000,00	375 000,00	-	1 125 000,00
13	Budowa drogi gminnej w Sawinie - Zastawie	2010	Odcinek drogi gminnej o nawierzchni betonowej o długości 1 050 mx3=3150m ²	Gmina Sawin	1 500 000,00	1 500 000,00	-	-
14	Budowa drogi gminnej w miejscowości Przysiółek	2011	Odcinek drogi gminnej o powierzchni asfaltowej i długości L = 790 m	Gmina Sawin	212 450,00	212 450,00	-	-
15	Budowa drogi gminnej w miejscowości Jagodne	2015	Odcinek drogi gminnej o długości L = 760 m	Gmina Sawin	162 000,00	162 000,00	-	-
16	Budowa oświetlenia przy drodze gminnej w miejscowości Jagodne	2015	Oświetlenie uliczne o łącznej długości 1800m	Gmina Sawin	104 000,00	26 000,00	78 000,00 RZE	-

STRATEGIA ROZWOJU GMINY SAWIN DO 2015 ROKU

17	Budowa zbiornika małej retencji wodnej w miejscowości Sajczyce	2014-2015	Zbiornik wodny o pojemności 80 000 m ³ . Lustro wody 5 ha.	Gmina Sawin	4 500 000,00	1 125 000,00	-	3 375 000,00
18	Budowa ujęcia wody w miejscowości Petryłów, oraz budowa sieci wodociągowej w miejscowości Petryłów, Wólka Petryłowska, Łowcza, Serniawy, Bachus, Aleksandrówka, Chutcze, Tomaszówka, Podpakule i Malinówka.	2013-2015	Siec wodociągowa o długości 58,5 m i budowa ujęcia wody i stacji uzdatniania	Gmina Sawin	13 000 000,00	3 250 000,00	-	9 750 000,00
19	Budowa oświetlenia drogowego w miejscowości Serniawy	2013	Oświetlenie uliczne o łącznej długości 1300m	Gmina Sawin	140 000,00	35 000,00	105 000,00 RZE	-
20	Budowa drogi gruntowej ul. Nowoprojektowanej w Sawinie	2015	Odcinek drogi o długości 700 m	Gmina Sawin	78 200,00	78 200,00	-	-
21	Budowa drogi gruntowej we wsi Krobonosz (oznaczonej na planie 17D)	2015	Odcinek drogi o długości 450mb	Gmina Sawin	150 000,00	37 500,00	-	112 500,00
24	Budowa ujęcia i sieci wodociągowej we wsi Krobonosz, Krobonosz-Kolonia, Jagodne, Czulczyce Kolonia, Czulczyce Małe i Hredków	2014-2015	Zostanie wybudowana sieć wodociągowa o długości ok 53,5 km	Gmina Sawin	12 000 000,00	3 000 000,00	-	9 000 000,00

STRATEGIA ROZWOJU GMINY SAWIN DO 2015 ROKU

25	Dofinansowanie budowy drogi powiatowej Sawin - Krobonosz	2010		Starosta Chełmski Gmina Sawin	200 000,00	-		-
----	--	------	--	-------------------------------------	------------	---	--	---

3.2. SPIS ZIDENTYFIKOWANYCH PROBLEMÓW KLUCZOWYCH

Z zakresu infrastruktury technicznej Gminy

1. Niedostatecznie zadowalający stan ulic i dróg gminnych.
2. Brak tras pieszo-rowerowych.
3. Drogi gminne w przeważającej części nieutwardzone.
4. Niskie zwodociągowanie Gminy.
5. Niewystarczające oświetlenie ulic i dróg.
6. Niepełne skanalizowanie Gminy.
7. Zły stan techniczny dróg powiatowych, w tym drogi o nawierzchni gruntowej w około 30%.

Z zakresu przedsiębiorczości

1. Brak zakładu przetwórstwa rolno-spożywczego.
2. Brak zakładów usługowo-wytwórczych.
3. Trudności ze zbytem płodów rolnych.
4. Niewystarczająca ilość miejsc pracy.
5. Bardzo słaba baza lokalowa dla rozwoju agroturystyki.
6. Brak bazy kulturalno-sportowo-turystycznej.

Inne zidentyfikowane problemy

1. Brak środków na renowację zabytków kultury.
2. Niewystarczająca promocja Gminy.
3. Ograniczona możliwość zatrudnienia młodych ludzi również poza Gminą.

Identyfikacja problemów występujących w gminie jest jednym z ważniejszych elementów każdego postępowania diagnostycznego. Podstawowym narzędziem badawczym za pomocą, którego zidentyfikowano problemy gminy przy opracowywaniu aktualizacji strategii była analiza sytuacji społeczno-gospodarczej oraz wyniki pracy zespołów roboczych. Przy opracowaniu dokumentu uwzględniono również uwagi zgłaszane przez mieszkańców gminy jak i osoby spoza.

Przeprowadzona diagnoza wskazuje na niewystarczający potencjał gminy w porównaniu z innymi gminami podobnej wielkości w województwie lubelskim. Maleje liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy oraz korzystających z pomocy społecznej. Jednak pomimo odnotowanych spadków gmina wciąż boryka się z problemem bezrobocia oraz związanego z nim ubożenia lokalnej społeczności.

Z danych zawartych w części diagnostycznej oraz dyskusji podczas spotkań zespołów roboczych wyłonił się obraz gminy i najistotniejszych kwestii dotyczących lokalną społeczność.

Według opinii osób uczestniczących w pracach zespołów roboczych najistotniejszą zaletą gminy jest jej atrakcyjne położenie m.in. bliska odległość do miasta powiatowego Chełma oraz granicy państwa i Unii Europejskiej. Atutem rozwojowym gminy jest infrastruktura społeczna, dobry dostęp do instytucji oświaty. Bogactwem gminy są lasy, których znaczna część leży w obrębie Chełmskiego Parku Krajobrazowego. Obszar gminy należy do jednych z najczystszych i najmniej skażonych terenów Polski, dominują tu krajobrazy naturalne o niepowtarzalnych walorach przyrodniczych. Na terenie gminy znajdują się liczne pomniki przyrody oraz zabytki kultury. Te wszystkie elementy stanowią o atrakcyjności turystycznej gminy.

W gminie dobrze funkcjonuje system opieki społecznej. Ze swoją ofertą do osób niepełnosprawnych ruchowo jak i z zaburzeniami psychicznymi wychodzą dwie placówki zlokalizowane w gminie. Są to Warsztaty Terapii Zajęciowej oraz Środowiskowy Dom Samopomocy.

Główne problemy społeczne gminy to: wspomniane już bezrobocie, ubóstwo oraz występujące uzależnienia od alkoholu i narkotyków, szczególnie wśród młodzieży. Pomimo rozbudowanego systemu pomocy społecznej nadal ze świadczeń udzielanych przez GOPS korzysta wielu podopiecznych. Na terenie gminy brak jest takich instytucji jak Klub Integracji Społecznej, czy też Centrum Integracji Społecznej, ogólnie brak jest zorganizowanych i skoordynowanych działań z zakresu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

Kolejnym gminnym problemem jest uboga oferta w zakresie organizacji spędzania czasu wolnego dla dzieci i osób dorosłych.

Mieszkańcy gminy zgłosili m.in. następujące propozycje: rozbudowy budynku Gminnego Ośrodka Kultury ze jednoczesną zmianą jego funkcjonalności. Utworzenie sali widowiskowej oraz bankietowej z zapleczem kuchennym. W gminie odczuwalny jest brak restauracji, klubu czy dyskoteki dla młodzieży. Zgłoszono także propozycję budowy amfiteatru, wież widokowych zlokalizowanych na terenie gminy w miejscowości: Bukowa Wielka (Podłukowskie), Łukówek (Kazimierówka), Sawin (Podchylinie) oraz Czułczyce-Kolonia.

Jako problem zgłaszano zły stan budynków użyteczności publicznej – świetlic wiejskich, brak publicznych toalet oraz brak dobrej komunikacji w czasie weekendu. Wskazywano na fatalny stan dróg powiatowych i gminnych.

Z problemów związanych z infrastrukturą techniczną zgłoszono m.in. modernizację oczyszczalni ścieków oraz unowocześnienie technologii oczyszczania w celu eliminacji nieprzyjemnej woni powstałej w procesach technologicznych, budowę kanalizacji oraz wodociągu, przydomowych oczyszczalni ścieków, dodatkowych ujęć wody pitnej, budowę dróg i ulic, chodników, parkingów, ciągów pieszo-rowerowych. Zgłoszono również problem niewystarczającej mocy przesyłowej linii energetycznych.

Lokalni przedsiębiorcy zgłosili problem braku oferty skierowanej w ich stronę tj. stworzenie atrakcyjnej oferty inwestowania w gminie poprzez wprowadzenie ulgi w opłacie podatków, wyznaczenie i uzbrojenie terenów pod działalność usługową.

Reasumując na podstawie konsultacji społecznych, prac zespołów roboczych najważniejszymi problemami Gminy Sawin są:

- niska świadomość wartości środowiska wśród mieszkańców powodująca jego degradację, dzikie wysypiska śmieci (w lasach, w pasach drogowych na nieużytkach),
- niedostateczna sieć wodociągowa i kanalizacyjna,
- lokalna oczyszczalnia ścieków wymaga modernizacji oraz wprowadzenia skuteczniejszych technologii neutralizacji nieprzyjemnego zapachu,
- niewystarczająca ilość ujęć wody pitnej,
- stan techniczny dróg powiatowych, gminnych dróg nieutwardzonych, brak miejsc parkingowych,

- utylizacja azbestu – duża ilość pokryć dachowych wykonanych z tego surowca,
- brak inwestorów strategicznych oraz korzystnej oferty dla nich,
- brak systemu ulg i preferencji dla przedsiębiorców tworzących nowe miejsca pracy,
- bezrobocie szczególnie wśród osób do 25 roku życia oraz nieposiadających kwalifikacji zawodowych,
- duży odsetek korzystających z pomocy społecznej,
- niska zasobność finansowa lokalnego społeczeństwa, co rzutuje na całokształt życia społecznego,
- patologie zachowań młodzieży,
- niezadowalający stan obiektów sportowych i rekreacyjnych,
- słabo rozwinięta oferta w zakresie spędzania czasu wolnego,
- brak bazy noclegowej, agroturystycznej, oferty turystycznej,
- niezadowalający stan bezpieczeństwa publicznego,
- niski stopień informatyzacji Urzędu Gminy i większości instytucji na terenie gminy,
- niewystarczający dostęp do publicznego internetu.

Zdefiniowane główne problemy rozwoju Gminy Sawin wyznaczają kierunki, wokół których będą koncentrować się cele strategiczne i operacyjne rozwoju gminy w perspektywie do 2015 roku.

3.3. ANALIZA SWOT

Tabela 32: Analiza SWOT

UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE	
Mocne strony	Słabe strony
– atrakcyjne usytuowanie gminy w układzie komunikacji wojewódzkiej,	– zły stan dróg powiatowych i gminnych oraz niewystarczająca ilość miejsc

<p>w pobliżu granicy RP i UE,</p> <ul style="list-style-type: none"> – dobrze rozwinięta baza szkolnictwa w zakresie podstawowym, – rozwinięta infrastruktura sportowa, hala sportowa, boiska przyszkolne, – szeroka oferta usług socjalnych świadczona dla mieszkańców gminy i powiatu, – prężnie działające organizacje pozarządowe, – aktywna postawa władz w działaniach promowania gminy, – liczne działania prorozwojowe (budowa i rozbudowa infrastruktury technicznej, – dobry wizerunek gminy, ocena przez niezależne instytucje zewnętrzne (certyfikaty, nagrody), – zbiornik retencyjny NIWA w ostatecznej fazie budowy – w roku bieżącym planowany odbiór budowy oraz duży kompleks leśny w części obszar Chełmskiego Parku Krajobrazowego sprzyjające rozwojowi aktywnych form wypoczynku – liczne oraz dobrze zachowane zabytki kultury oraz miejsca pamięci z okresu I i II wojny światowej stanowiące atrakcję turystyczną, – doskonałe warunki do rozwoju 	<p>parkingowych,</p> <ul style="list-style-type: none"> – niedostateczna infrastruktura wodno-ściekowa, – wciąż wysoki odsetek bezrobotnych wśród lokalnej ludności w wieku produkcyjnym, – niska zasobność finansowa społeczeństwa – duży odsetek ludności korzystającej z finansowej pomocy społecznej, – brak instytucji obsługującej sektor rolnictwa i małej przedsiębiorczości, – słaby dostęp do publicznego internetu, – duża ilość pokryć dachowych wykonanych z azbestu, – niewystarczająca moc przesyłowa linii energetycznej, – niewystarczająca infrastruktura społeczna, – niski standard mieszkań socjalnych, – niedoinwestowanie kompleksu sportowego – stadionu sportowego w miejscowości Sawin, – niedostateczne poczucie bezpieczeństwa mieszkańców gminy, – niewystarczająca ilość imprez kulturalnych na odpowiednim poziomie, – brak infrastruktury i informacji w zakresie turystyki i rekreacji, brak działań turystycznych, – niedostateczna ilość szklaków
--	--

<p>agroturystyki,</p> <ul style="list-style-type: none"> - duży potencjał gospodarstw rolnych. 	<p>turystycznych, ciągów pieszo – rowerowych,</p> <ul style="list-style-type: none"> - bardzo uboga oferta noclegowa, - brak oferty inwestycyjnej gminy, niewystarczająca oferta terenów pod inwestycje, - brak systemu ulg i preferencji dla przedsiębiorców tworzących nowe miejsca pracy, - niski stopień informatyzacji Urzędu Gminy i innych instytucji.
UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE	
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - inwestorzy zainteresowani działalnością w gminie, - ogólny wzrost gospodarczy, - możliwość finansowania inwestycji i przedsięwzięć z funduszy unijnych 	<ul style="list-style-type: none"> - Zwiększenie stopnia marginalizacji niektórych grup społecznych, - niski poziom dochodów i jakości życia mieszkańców, - negatywna struktura demograficzna – starzenie się społeczeństwa, niski przyrost naturalny oraz odpływ młodych ludzi do miasta, - niedoinwestowanie sektora ochrony zdrowia, - drogi powiatowe wymagające natychmiastowych remontów bądź modernizacji.

Źródło: Opracowanie własne

Niektóre cechy mogą stanowić zarówno silne, jak i słabe strony. Podobnie okoliczności zewnętrzne mogą stanowić zarówno możliwości, jak i zagrożenia.

Wyniki analizy SWOT wskazują na potrzebę podjęcia działań w kierunku:

- wyeliminowania przyczyn słabości gminy oraz utrwalenia albo wzmocnienia jego sił,

oraz

- potrzebę podjęcia działań zmierzających do pokonania zagrożeń i do wykorzystania szans oferowanych przez otoczenie.

4. PLAN ROZWOJU GMINY

4.1. MOŻLIWE SCENARIUSZE ROZWOJU GMINY

Analiza SWOT stanowi podstawę do sformułowania scenariuszy rozwojowych Gminy Sawin. Scenariusze oparte są na logice intuicyjnej, a ich istotą jest tworzenie list wydarzeń możliwych w przyszłości, a ważnych z punktu widzenia rozwoju gminy.

Perspektywicznie rozwój Gminy Sawin można określić przy pomocy możliwych do wyobrażenia scenariuszy. Przy planowaniu rozwoju brano pod uwagę zjawiska i procesy, które w sposób istotny determinują rozwój lub wpływają na jego tempo. Dla właściwej projekcji prawdopodobnej przyszłości posłużono się dwoma krańcowymi wobec siebie scenariuszami, a mianowicie zakładającymi:

- niekorzystne ukierunkowanie trendów, brak skuteczności w unikaniu zagrożeń,
- przebieg wydarzeń wykorzystujący szanse i optymalizujący istniejące trendy.

Scenariusz pesymistyczny – ukazuje obraz gminy w stanie, jaki może ono przybrać w przypadku niezapobieżenia zagrożeniom i niewykorzystania szans. Scenariusz ten ma charakter ostrzegawczy, zakłada koncentrację na działaniach zachowawczych lub też negatywnych prowadzących do stagnacji i utrwalania niekorzystnych struktur funkcjonalno-przestrzennych, co w efekcie może skutkować kryzysem i obniżeniem poziomu życia mieszkańców.

Scenariusz optymistyczny – przewiduje efektywne wykorzystanie istniejących i pojawiających się szans rozwoju, które mogą pojawić się poprzez wykorzystanie marketingu i działań promocyjnych, a głównie poprzez wykorzystanie potencjalnych warunków zewnętrznych. Działania realizowane wg tego scenariusza mogą doprowadzić do wzrostu atrakcyjności lokalizacyjnej gminy dla nowego kapitału, ale również wzmożonego inwestowania lokalnych przedsiębiorców i rozwoju firm już istniejących, co w efekcie jeszcze bardziej zaktywizuje rozwój gospodarki lokalnej. Gmina będzie rozwijała się harmonijnie, nastąpi szybka poprawa warunków życia i pracy mieszkańców, nauki, bezpieczeństwa, ochrony środowiska, itp.

Obie przedstawione wersje scenariuszy rozwoju gminy mogą być prawdopodobne. Oba przypadki skrajne nie prezentują ani katastroficznego przebiegu wydarzeń ani też nie zadowalają, są to brzegowe scenariusze, oparte na analizie opracowanych materiałów oraz analizie możliwości rozwoju gminy.

Najbardziej prawdopodobny przebieg zdarzeń w przyszłości przedstawia trzeci możliwy do zaistnienia **scenariusz realny**. Przebieg prawdopodobnego obszaru rozwoju gminy będzie zmierzać do oscylowania pomiędzy jednym scenariuszem a drugim.

Tabela 33: Scenariusze rozwoju Gminy Sawin do 2015 roku

OPTYMISTYCZNY	PESYMISTYCZNY	REALNY
Uwarunkowania zewnętrzne		
<ul style="list-style-type: none"> • rozwój gospodarczy kraju 	<ul style="list-style-type: none"> • słaba koniunktura gospodarcza 	<ul style="list-style-type: none"> • korzystna koniunktura gospodarcza do 2012 roku
<ul style="list-style-type: none"> • nie występuje „szara strefa” 	<ul style="list-style-type: none"> • utrzymywanie się „szarej strefy” 	<ul style="list-style-type: none"> • ograniczenie „szarej strefy”
<ul style="list-style-type: none"> • wzrost dochodów budżetu państwa i przyrost partycypacji budżetów gmin w przychodach z podatków 	<ul style="list-style-type: none"> • niskie dochody gmin z tytułu udziału w podatkach, np. PIT, CIT 	<ul style="list-style-type: none"> • niewielki wzrost dochodów jst z tytułu wpływów z podatków
<ul style="list-style-type: none"> • przekazywanie gminom zadań do realizacji oraz środków na finansowanie tych zadań 	<ul style="list-style-type: none"> • wzrost ilości zadań przejmowanych przez gminę bez zapewnienia ich finansowania 	<ul style="list-style-type: none"> • przekazywanie gminom dalszych zadań do realizacji bez ich pełnego finansowania z budżetu państwa
<ul style="list-style-type: none"> • proinwestycyjna polityka kredytowa banków 	<ul style="list-style-type: none"> • wzrost stopy oprocentowania kredytów 	<ul style="list-style-type: none"> • podwyższenie stóp oprocentowania kredytów inwestycyjnych
<ul style="list-style-type: none"> • prorozwojowa polityka podatkowa państwa 	<ul style="list-style-type: none"> • brak zainteresowania inwestowaniem w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • ograniczone zainteresowanie inwestowaniem
<ul style="list-style-type: none"> • łatwość pozyskania funduszy unijnych 	<ul style="list-style-type: none"> • problemy z pozyskaniem środków unijnych 	<ul style="list-style-type: none"> • ograniczone możliwości korzystania z funduszy strukturalnych
<ul style="list-style-type: none"> • korzystna polityka regionalna 	<ul style="list-style-type: none"> • polityka regionalna niesprzyjająca rozwojowi obszarów peryferyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> • brak wsparcia dla słabszych obszarów w regionie

Uwarunkowania wewnętrzne		
<ul style="list-style-type: none"> • aktywne działania marketingowe i promocyjne Urzędu Gminy, spowodują większe zainteresowanie Gminą Sawin, • w gminie pojawią się nowi inwestorzy, • powstaną nowe przedsiębiorstwa 	<ul style="list-style-type: none"> • upadek lokalnej przedsiębiorczości, • drastyczny wzrost poziomu bezrobocia 	<ul style="list-style-type: none"> • Urząd Gminy: <ul style="list-style-type: none"> – prowadzi promocję i marketing inwestycyjny, – sprzyja inwestorom i przedsiębiorcom
<ul style="list-style-type: none"> • rozbudowa infrastruktury turystycznej rekreacyjnej przez inwestorów zewnętrznych 	<ul style="list-style-type: none"> • brak środków na rozwój infrastruktury turystycznej, • małe zainteresowanie władz lokalnych rozbudową infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej 	<ul style="list-style-type: none"> • Gmina realizuje inwestycje z zakresu: infrastruktury turystycznej, sportowej i rekreacyjnej: <ul style="list-style-type: none"> – z własnych środków, – udziałem środków zewnętrznych
<ul style="list-style-type: none"> • systemowe uporządkowanie układu komunikacyjnego gminy i powiązanie z układem krajowym 	<ul style="list-style-type: none"> • brak efektywnych rozwiązań układu komunikacyjnego, brak środków do rozwoju infrastruktury komunikacyjnej 	<ul style="list-style-type: none"> • Realizacja inwestycji: <ul style="list-style-type: none"> – budowa dróg gminnych, – budowa i modernizacja ulic i parkingów, – budowa i rozbudowa ścieżek rowerowych
<ul style="list-style-type: none"> • eliminacja patologii społecznych, uzależnień i przestępczości 	<ul style="list-style-type: none"> • wzrost patologii społecznych, uzależnień i przestępczości, 	<ul style="list-style-type: none"> • koordynacja działań profilaktycznych zapobiegających:

	<ul style="list-style-type: none"> • brak profilaktyki przeciwdziałania uzależnieniom 	<ul style="list-style-type: none"> – patologiom społecznym, – uzależnieniom, – przestępczości • utworzenie Centrum Integracji Społecznej, • tworzenie warunków zapobiegających wykluczeniu społecznemu
<ul style="list-style-type: none"> • duża aktywność organizacji pozarządowych 	<ul style="list-style-type: none"> • organizacje pozarządowe są mało aktywne i bierne w pozyskiwaniu środków finansowych na działalność 	<ul style="list-style-type: none"> • zadania własne gminy zleca się do realizacji organizacjom pozarządowym w ramach ogłaszanych konkursów, • organizacje aktywnie uczestniczą w życiu gminy
<ul style="list-style-type: none"> • budowa przydomowych oczyszczalni ścieków 	<ul style="list-style-type: none"> • brak koncepcji oraz środków na budowę przydomowych oczyszczalni ścieków, w efekcie katastrofa ekologiczna 	<ul style="list-style-type: none"> • uporządkowanie gospodarki wodnościekowej: <ul style="list-style-type: none"> – budowa przydomowych oczyszczalni ścieków, – rozbudowa sieci kanalizacji sanitarnej w Sawinie, – rozbudowa sieci wodociągowej, • realizacja przedsięwzięć z zakresu

		<p>ekologii i ochrony środowiska,</p> <ul style="list-style-type: none"> • uporządkowanie terenu wokół zbiornika retencyjnego NIWA
<ul style="list-style-type: none"> • efektywne wykorzystanie środków ze źródeł zewnętrznych 	<ul style="list-style-type: none"> • brak umiejętności pozyskiwania środków finansowych ze źródeł krajowych i funduszy unijnych 	<ul style="list-style-type: none"> • efektywne pozyskiwanie i wykorzystanie dotacji unijnych oraz z innych źródeł zewnętrznych na: <ul style="list-style-type: none"> – prowadzenie inwestycji z zakresu infrastruktury technicznej, – rewitalizację, – podnoszenie kwalifikacji
<ul style="list-style-type: none"> • pełna informatyzacja urzędu i jednostek organizacyjnych Urzędu Gminy 	<ul style="list-style-type: none"> • brak „nowoczesności struktur administracyjnych”, ograniczone środki na informatyzację 	<ul style="list-style-type: none"> • usprawnienie jakości obsługi interesantów przez Urząd Gminy i jednostki podległe: <ul style="list-style-type: none"> – e-Urząd, – e-Administracja
<ul style="list-style-type: none"> • korzystny budżet gminy 	<ul style="list-style-type: none"> • przekroczenie ustawowego progu zadłużenia gminy, Zarząd komisaryczny 	<ul style="list-style-type: none"> • realizacja „budżetu zadaniowego”
<ul style="list-style-type: none"> • powstanie nowych instytucji z otoczenia biznesu 	<ul style="list-style-type: none"> • brak sprawnie działających instytucji z otoczenia biznesu 	<ul style="list-style-type: none"> • powstanie Biura Obsługi Przedsiębiorców

<ul style="list-style-type: none"> • tworzenie warunków dla inwestowania w mieście 	<ul style="list-style-type: none"> • brak mpzp, • problemy w zakresie rozbudowy i budowy infrastruktury technicznej 	<ul style="list-style-type: none"> • sukcesywne tworzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, • rozbudowa infrastruktury technicznej
<ul style="list-style-type: none"> • uczestnictwo w międzynarodowych programach 	<ul style="list-style-type: none"> • brak efektywnej współpracy zagranicznej gospodarczej 	<ul style="list-style-type: none"> • kontynuacja nawiązanych kontaktów międzynarodowych
<ul style="list-style-type: none"> • skuteczne i efektywne zarządzanie rozwojem gminy 	<ul style="list-style-type: none"> • konflikty między instytucjami i organami władzy a mieszkańcami, • brak wizji rozwoju gminy 	<ul style="list-style-type: none"> • efektywne zarządzanie Urzędem Gminy: <ul style="list-style-type: none"> – wprowadzanie IT w pracy urzędu, – osiągnięcie ładu przestrzennego poprzez planowe prowadzenie gospodarki przestrzennej, – realizacja strategii rozwoju
<ul style="list-style-type: none"> • rozwój gminy – wzrost liczby mieszkańców 	<ul style="list-style-type: none"> • niekorzystne zmiany demograficzne – starzenie się społeczeństwa, przy jednoczesnym odpływie z gminy osób młodych i wykształconych 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba ludności na tym samym poziomie co obecnie, • brak ludzi do pracy, • „starzenie się” mieszkańców

4.2. WIZJA I MISJA ROZWOJU GMINY DO 2015 ROKU

Wiele zadań wyznaczonych w obowiązującej strategii z 2000 r. zostało zrealizowanych. Jednak zmieniły się uwarunkowania zewnętrzne spowodowane przystąpieniem Polski do UE oraz wewnętrzne związane z aktualną sytuacją Gminy Sawin.

Wizja to pożądaný obraz sytuacji gminy w 2015 roku, to rezultat przedsięwzięć zaplanowanych i zapisanych w aktualizowanej strategii.

Zgodnie z nową wizją **Gmina Sawin to gmina:**

- Zrównoważonego rozwoju gospodarczego;
- Zapewniająca mieszkańcom dobre warunki życia;
- Przyjazna inwestorom i wspierająca rozwój przedsiębiorczości;
- Atrakcyjna dla mieszkańców i turystów;
- Wyposażona we wszystkie składniki infrastruktury technicznej, zgodnie z wymogami unijnymi;
- Realizująca programy z zakresu ochrony środowiska;
- O minimalnym bezrobociu;
- Przeciwdziałająca wykluczeniu społecznemu;
- Stwarzająca warunki dla rozwoju kultury, oświaty oraz sportu i rekreacji;
- Bezpieczna;
- Dbająca o walory naturalne i kulturowe gminy.

Wizja rozwoju gminy do 2015 roku odpowiada nowej **misji:**

**GMINA SAWIN TO GMINA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU,
ZAPEWNIAJĄCA GODNE WARUNKI ŻYCIA, PRACY I WYPOCZYNKU**

Przy formułowaniu misji brano pod uwagę: możliwości rozwoju gminy, warunki stwarzane przez otoczenie, konieczność lepszego zaspokajania potrzeb mieszkańców, możliwości gminy po wejściu Polski do Unii Europejskiej.

Wizja i misja rozwoju gminy wyznaczają podstawowe kierunki prac nad określeniem strategicznych celów rozwoju gminy oraz sposobu ich realizacji.

4.3. CELE STRATEGICZNE, POŚREDNIE I OPERACYJNE

Nadrzędnym celem rozwoju gminy jest poprawa jakości życia w gminie Sawin. Aby zrealizować ten cel wyznacza się priorytety rozwojowe. Działania, które nie są zbieżne z misją gminy uznaje się jako mało istotne w realizowanej strategii, natomiast działania, które są zbieżne z misją wskazują główne cele strategiczne rozwoju gminy. Cele strategiczne są: konkretne, mierzalne, osiągalne, istotne, określone w czasie. Cele strategiczne określają, co konkretnie gmina chce osiągnąć w planowanym okresie czasu.

Wyboru działań strategicznych dla gminy dokonano na podstawie przesłanek: związanych z atutami gminy, wynikającymi z trendów rozwoju.

CELE STRATEGICZNE GMINY SAWIN DO 2015 ROKU:

- I. POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA W GMINIE**
- II. POPRAWA WARUNKÓW DLA ROZWOJU KULTURY, OŚWIATY I SPORTU**
- III. ROZWÓJ INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ**
- IV. ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI**
- V. WYKORZYSTANIE WALORÓW NATURALNYCH I KULTUROWYCH GMINY**

W aktualizacji Strategii Rozwoju Gminy Sawin cele strategiczne definiują wizje rozwoju gminy zarówno w sferze gospodarczej jak i społecznej.

Realizacja celów strategicznych uwarunkowana jest osiągnięciem celów pośrednich.

Celom pośrednim przypisane zostały cele operacyjne, powiązane z wykazem konkretnych zadań. W wyniku realizacji tych ostatnich (celów operacyjnych) gmina zamierza osiągnąć zaplanowane efekty.

Cele strategiczne, operacyjne i pośrednie określone podczas konsultacji społecznych przedstawiono w tabelach nr 34-38.

CEL STRATEGICZNY NR I POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW

Tabela 34: Cel strategiczny nr I w podziale na cele pośrednie i operacyjne

CELE POŚREDNIE	CELE OPERACYJNE
I.1. Działania zapobiegające wykluczeniu społecznemu, cyfrowemu oraz patologiom społecznym	I.1.1. e-Urząd, e-Administracja.
	I.1.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu oraz profilaktyka uzależnień.
	I.1.3. Podnoszenie kwalifikacji mieszkańców.
I.2. Bezpieczna gmina	I.2.1. Zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego.
	I.2.2. Prowadzenie działań dot. „bezpiecznego” środowiska naturalnego.
I.3. Poprawa warunków działalności organizacji pozarządowych	1.3.1. Wspieranie rozwoju lokalnych organizacji pozarządowych i klubów sportowych.
	1.3.2. Ogłaszanie konkursów na realizację zadań własnych gminy przez organizacje pozarządowe.

Źródło: opracowanie własne.

CEL STRATEGICZNY NR II
POPRAWA WARUNKÓW DLA ROZWOJU KULTURY, OŚWIATY I SPORTU

Tabela 35: Cel strategiczny nr II w podziale na cele pośrednie i operacyjne

CELE POŚREDNIE	CELE OPERACYJNE
II.1. Poprawa warunków do rozwoju kultury.	II.1.1. Wspieranie lokalnych inicjatyw w dziedzinie kultury.
	II.1.2. Rozbudowa i unowocześnienie instytucji kultury oraz uatrakcyjnienie oferty w dziedzinie kultury.
II.2. Poprawa warunków do rozwoju oświaty	II.2.1. Modernizacja i unowocześnienie placówek oświaty.
	II.2.2. Poszerzenie oferty edukacyjnej dla dzieci i młodzieży.
II.3. Poprawa warunków do rozwoju sportu i rekreacji.	II.3.1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury sportowej i rekreacyjnej.
	II.3.2. Promocja aktywnego stylu życia i uatrakcyjnienie oferty w dziedzinie sportu i rekreacji.

Źródło: opracowanie własne.

CEL STRATEGICZNY NR III
ROZWÓJ INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ GMINY

Tabela 36: Cel strategiczny nr III w podziale na cele pośrednie i operacyjne

CELE POŚREDNIE	CELE OPERACYJNE
III.1. Uporządkowanie gospodarki wodnościekowej na terenie Gminy Sawin	III.1.1. Modernizacja ujęć wody.
	III.1.2. Rozbudowa sieci kanalizacji sanitarnej i wodociągowej.
	III.1.3. Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków.
III.2. Realizacja inwestycji z zakresu ochrony środowiska	III.2.1. Dostosowanie się to wymogów UE w zakresie ekologii i ochrony środowiska.
	III.2.2. Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.
III.3. Uporządkowanie infrastruktury drogowej	III.3.1. Budowa dróg gminnych i powiatowych.
	III.3.2. Budowa i modernizacja ulic, parkingów oraz ścieżek pieszo-rowerowych.

Źródło: opracowanie własne.

CEL STRATEGICZNY NR IV ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Tabela 37: Cel strategiczny nr IV w podziale na cele pośrednie i operacyjne

CELE POŚREDNIE	CELE OPERACYJNE
IV.1. Tworzenie atrakcyjnych warunków dla nowych inwestorów	IV.1.1. Przygotowywanie terenów dla inwestorów.
	IV.1.2. Promocja i marketing inwestycyjny.
	IV.1.3. Tworzenie systemu obsługi inwestorów.
IV.2. Tworzenie przyjaznego klimatu dla istniejących firm	IV.2.1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury drogowej.
	IV.2.2. Wspieranie instytucji otoczenia biznesu.
IV.3. Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości lokalnej	IV.3.1. Tworzenie systemu ulg i preferencji dla przedsiębiorców.
	IV.3.2. Stworzenie warunków dla rozwoju lokalnej przedsiębiorczości.

Źródło: opracowanie własne.

CEL STRATEGICZNY NR V
WYKORZYSTANIE WALORÓW NATURALNYCH I KULTUROWYCH GMINY

Tabela 38: Cel strategiczny nr V w podziale na cele pośrednie i operacyjne

CELE POŚREDNIE	CELE OPERACYJNE
V.1. Wykorzystanie walorów naturalnych i rozbudowa infrastruktury retencyjno-rekreacyjnej.	V.1.1. Wykorzystanie walorów naturalnych terenów zielonych gminy.
	V.1.2. Wyznaczenie i budowa szlaków turystycznych i ścieżek edukacyjnych.
	V.1.3. Uruchomienie Punktu Informacji Turystycznej.
	V.1.4. Wykorzystanie zbiornika retencyjnego NIWA do celów rekreacyjnych.
V.2. Wykorzystanie walorów historycznych	V.2.1. Promocja walorów historycznych gminy.
	V.2.2. „Rewitalizacja” zabytkowych obiektów.

Źródło: opracowanie własne.

4.4. PRIORYTETY

Kolejność realizowanych zadań w Zaktualizowanej Strategii określono na podstawie trzech kryteriów:

- ważność w rozwoju gminy,
- pilność potrzeb dla gminy i jej mieszkańców,
- możliwości dofinansowania projektów z funduszy Unii Europejskiej.

Priorytety to:

- budowa przydomowych oczyszczalni ścieków,
- rozbudowa sieci kanalizacji sanitarnej i wodociągowej,
- budowa dróg gminnych,
- budowa i modernizacja ulic, parkingów oraz ścieżek pieszo-rowerowych,
- rozbudowa i modernizacja instytucji kultury,
- rozbudowa i modernizacja infrastruktury sportowej i rekreacyjnej.

4.5. POLITYKI BRANŻOWE

Do realizacji określonych w Strategii celów w poszczególnych obszarach działalności gminy zostaną opracowane polityki branżowe, oparte na założeniach stanowiących główne zasady i wskazania działań kierunkowych.

Każda polityka branżowa będzie przedmiotem osobnego opracowania.

Przyjęto następujący zestaw polityk branżowych:

1. Polityka przestrzenna gminy.
2. Polityka wspierania rozwoju gospodarczego.
3. Polityka edukacyjna, kultury i kultury fizycznej.
4. Polityka społeczna.
5. Polityka promocji gminy.
6. Polityka ochrony środowiska.

Realizacja polityk branżowych oparta jest na programach operacyjnych, które dzielą się na mniejsze fragmenty realizacyjne tj. projekty i zadania. Lista programów operacyjnych oraz projektów nie jest zamknięta i będzie aktualizowana w ramach określonej polityki branżowej. Listy projektów są elementem konkretnych programów operacyjnych. Programy operacyjne i tworzące je projekty inwestycyjne, a w szczególności zadania, będą każdorazowo wprowadzane do Wieloletniego Planu Inwestycyjnego.

4.6. ZARZĄDZANIE REALIZACJĄ STRATEGII ROZWOJU GMINY SAWIN

Projektowanie rozwoju Gminy Sawin w horyzoncie czasowym do 2015 roku składa się z przygotowania i uchwalenia dokumentu Strategii Rozwoju Gminy Sawin wraz z wykazem polityk branżowych, które po opracowaniu zostaną również uchwalone przez Radę Gminy.

Realizacja uchwalonej Strategii obejmuje następujące etapy:

- wdrożenia,
- monitorowania realizacji,
- aktualizowania.

4.6.1. WDRAŻANIE

Proces wdrożenia Strategii oparty jest na zasadach: jawności życia publicznego, odpowiedzialności personalnej za wykonanie zadań oraz wieloletniego planowania. Strategia będzie wdrażana przez wyznaczone do tego podmioty.

Każda polityka branżowa jest podstawą dla samorządu gminy do działań w określonej dziedzinie. Obligatoryjnym załącznikiem do danej polityki branżowej będzie lista programów operacyjnych, służących do osiągnięcia celów szczegółowych w ramach tej polityki.

W obrębie programów operacyjnych realizowane będą projekty, na które składać się będą poszczególne zadania. Opis każdego programu musi określać projekty i cele szczegółowe, które będzie realizował, zakres działań, koszt (całkowity i roczny), źródła finansowania, jednostkę realizującą, podmioty współpracujące, koordynatora odpowiedzialnego za realizację i harmonogram realizacji.

W procesie wdrożeniowym ważną rolę spełnia Wieloletni Plan Inwestycyjny (WPI), obejmujący wydatki planowane na inwestycje, wchodzące w skład przyjętych przez Radę Gminy programów operacyjnych, z preferencją priorytetowych celów szczegółowych. Preferowane są inwestycje, które mają szansę uzyskania znaczącego dofinansowania zewnętrznego.

Wdrażanie elementów Strategii jest procesem ciągłym. Obejmuje przyjęcie wszystkich założonych polityk branżowych. Kolejny etap prac to weryfikacja istniejących i przygotowanie brakujących programów operacyjnych.

Równolegle zostanie wdrożony mechanizm pomiaru i oceny postępów we wdrażaniu Strategii.

Strategia Rozwoju Gminy Sawin ma związek ze strukturą Wieloletniego Planu Inwestycyjnego dla Gminy Sawin: część zadań WPI bezpośrednio powiązanych jest z realizacją celów operacyjnych ze Strategii. Ostateczny harmonogram realizacji Strategii, tzn. poszczególnych projektów i zadań będzie, wynikać z przyjęcia przez Radę Gminy polityk branżowych. Zakłada się ponadto możliwość dokonywania modyfikacji harmonogramu (co rok).

Jego efektywna realizacja będzie w dużej mierze zależna od terminów i wielkości środków z funduszy strukturalnych przyznanych przez Unię Europejską.

4.6.2. PODMIOTY ZARZĄDZAJĄCE REALIZACJĄ STRATEGII

W zarządzaniu realizacją Strategii Rozwoju Gminy Sawin uczestniczą następujące podmioty:

- Wójt Gminy Sawin,
- Rada Gminy Sawin,
- Zespół Sterujący Strategią (kierownicy referatów Urzędu Gminy),

- Społeczne Forum Strategii.

Wójt Gminy jest odpowiedzialny za wykonanie uchwał Rady Gminy w sprawie przyjęcia i zmian w Strategii, poszczególnych polityk branżowych i programów realizacyjnych. Powołuje koordynatorów (kierownicy referatów Urzędu Gminy), którzy nadzorują opracowanie i wdrażanie programów operacyjnych.

Rada Gminy podejmuje uchwały w sprawach przyjęcia Strategii i polityk branżowych.

Zespół Sterujący Strategią ocenia postępy w realizacji Strategii, opiniuje dla Rady Gminy projekty uchwał w sprawach zmiany w dokumentacji Strategii i politykach branżowych.

Społeczne Forum Strategii jest formą otwartej konsultacji społecznej, stwarzającej możliwość wypowiedzi mieszkańców, ekspertów oraz różnych organizacji i podmiotów w sprawach związanych z realizacją Strategii. Forum oparte będzie na cyklicznych (raz w roku) spotkaniach z mieszkańcami gminy w każdym sołectwie.

4.6.3. MONITOROWANIE

Realizacja zapisów strategii wymaga stałej obserwacji zjawisk i zmian zachodzących w gminie. Monitorowanie Strategii będzie polegało na zbieraniu i przetwarzaniu informacji od Referatów Urzędu Gminy.

Monitorowanie realizacji Strategii będzie odbywało się na poziomie programów operacyjnych oraz celów szczegółowych. Prowadzony będzie monitoring wskaźnikowy i społeczny (na podstawie wyników badania opinii, w tym Społecznego Forum Strategii).

Dla każdego celu szczegółowego i wszystkich programów operacyjnych opracowane zostaną wskaźniki. Poziom osiągnięcia każdego celu szczegółowego będzie mierzony raz na dwa lata, a każdego programu realizacyjnego – na koniec każdego roku kalendarzowego.

Określone zostaną poziomy wskaźników dla wszystkich celów szczegółowych i programów operacyjnych, których osiągnięcie jest przewidywane do 2015 roku.

4.7. FINANSOWANIE I REALIZACJI STRATEGII ROZWOJU GMINY SAWIN

Ograniczony budżet powoduje ograniczenie zadań finansowanych przez gminę. Koniecznym jest poszukiwanie innych źródeł finansowania zadań przewidywanych w ramach Strategii Rozwoju Gminy Sawin. Nie wszystkie zadania ujęte w Strategii Rozwoju Gminy Sawin muszą być realizowane przez gminę. Niektóre zadania mogą być realizowane i finansowane przez przedsiębiorców czy organizacje pozarządowe. Gmina ma ograniczone możliwości bezpośredniego wspierania podmiotów gospodarczych mogących realizować elementy Strategii Rozwoju Gminy Sawin, ale może tworzyć sprzyjające warunki do rozwoju gospodarczego, przyciągania inwestorów i pobudzania przedsiębiorczości mieszkańców.

Możliwość korzystania z wielu źródeł finansowania krajowych, jak i dostępność środków pomocowych z Unii Europejskiej stwarza dylemat wyboru właściwego źródła finansowania, ale również odwrócenie samego procesu strategicznego i dopasowanie zadań do dostępnych środków. Według ekspertów od planowania strategicznego jest to błąd, gdyż powstanie strategia oportunistyczna, która spowoduje, że gmina dryfuje w nieokreślonym kierunku, bez określonej wizji przyszłości. Finansowanie realizacji zaktualizowanej Strategii Rozwoju Gminy Sawin opierać się będzie o:

- budżetowe finansowanie wydatków majątkowych, wynikające z ustaleń z Wieloletniego Planu Inwestycyjnego,
- środki pomocowe z funduszy Unii Europejskiej i innych zewnętrznych źródeł finansowania.

Sukces realizacji Strategii Rozwoju Gminy Sawin będzie uzależniony przede wszystkim od dwóch składników: posiadanych zasobów finansowych oraz od decyzji władz lokalnych. Przemyślane decyzje, nowatorskie, odważne a nawet czasami dość ryzykowne, zgodność wśród Rady Gminy, rzetelne wykonywanie zadań przez pracowników Urzędu Gminy będą miały wpływ na tempo i efektywność rozwoju gminy. Wszystkie czynniki brane pod uwagę przy formułowaniu scenariuszy rozwoju zostały wyartykułowane w analizie SWOT.

Tabela 39: Orientacyjny harmonogram działań

Lp.	Cele operacyjne	Termin	Realizator	Planowane źródło finansowania
1	I.1.1. e-Urząd, e-Administracja.	2009-2012	Referaty merytoryczne oraz Jednostki Organizacyjne Gminy Sawin	Budżet gminy, budżet państwa, fundusze unijne i inne dostępne źródła finansowania
2	I.1.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu oraz profilaktyka uzależnień.	2009-2015		
3	I.1.3. Podnoszenie kwalifikacji mieszkańców.	2009-2015		
4	I.2.1. Zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego.	2009-2015		
5	I.2.2. Prowadzenie działań dot. „bezpiecznego” środowiska naturalnego.	2009-2015		
6	1.3.1. Wspieranie rozwoju lokalnych organizacji pozarządowych i klubów sportowych.	2009-2015		
7	1.3.2. Ogłaszanie konkursów na realizację zadań własnych gminy przez organizacje pozarządowe.	2009-2015		
8	II.1.1. Wspieranie lokalnych inicjatyw w dziedzinie kultury.	2009-2015		
9	II.1.2. Rozbudowa i unowocześnienie instytucji kultury oraz uatrakcyjnienie oferty w dziedzinie kultury.	2009-2015		
10	II.2.1. Modernizacja i unowocześnienie placówek oświaty.	2009-2015		
11	II.2.2. Poszerzenie oferty edukacyjnej dla dzieci i młodzieży.	2009-2015		
12	II.3.1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury sportowej i rekreacyjnej.	2009-2015		
13	II.3.2. Promocja aktywnego stylu życia i uatrakcyjnienie oferty w dziedzinie sportu i rekreacji.	2009-2015		
14	III.1.1. Modernizacja ujęć wody.	2009-2015		
15	III.1.2. Rozbudowa sieci kanalizacji sanitarnej i wodociągowej.	2009-2015		

16	III.1.3. Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków.	2009-2013	Referaty merytoryczne oraz Jednostki Organizacyjne Gminy Sawin	Budżet gminy, budżet państwa, fundusze unijne i inne dostępne źródła finansowania
17	III.2.1. Dostosowanie się to wymogów UE w zakresie ekologii i ochrony środowiska.	2009-2015		
18	III.2.2. Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.	2009-2015		
19	III.3.1. Budowa dróg gminnych.	2009-2015		
20	III.3.2. Budowa i modernizacja ulic, parkingów oraz ścieżek pieszo-rowerowych.	2009-2015		
21	IV.1.1. Przygotowywanie terenów dla inwestorów.	2009-2015		
22	IV.1.2. Promocja i marketing inwestycyjny.	2009-2015		
23	IV.1.3. Tworzenie systemu obsługi inwestorów.	2009-2015		
24	IV.2.1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury drogowej.	2009-2015		
25	IV.2.2. Wspieranie instytucji otoczenia biznesu.	2009-2015		
26	IV.3.1. Tworzenie systemu ulg i preferencji dla przedsiębiorców.	2009-2015		
27	IV.3.2. Stworzenie warunków dla rozwoju lokalnej przedsiębiorczości.	2009-2015		
28	V.1.1. Wykorzystanie walorów naturalnych terenów zielonych gminy.	2009-2015		
29	V.1.2. Wyznaczenie i budowa szlaków turystycznych i ścieżek edukacyjnych.	2009-2015		
30	V.1.3. Uruchomienie Punktu Informacji Turystycznej.	2009-2015		
31	V.1.4. Wykorzystanie zbiornika retencyjnego NIWA do celów rekreacyjnych.	2011-2013		
32	V.2.1. Promocja walorów historycznych gminy.	2009-2015		
33	V.2.2. „Rewitalizacja” zabytkowych obiektów.	2009-2015		

5. ANEKS

5.1. ŹRÓDŁA DANYCH

Dane dotyczące sytuacji społeczno-gospodarczej gminy pochodzą z następujących źródeł:

1. Dane własne Urzędu Gminy Sawin.
2. Dane pozyskane z referatów i jednostek organizacyjnych Urzędu Gminy:
  - Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej,
3. Dane pozyskane na podstawie analizy ankiet.
4. Komenda Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Chełmie,
5. Powiatowa Komenda Policji w Chełmie,
6. Powiatowy Urząd Pracy w Chełmie,
7. Starostwo Powiatowe w Chełmie,
8. Strona internetowa Głównego Urzędu Statystycznego: www.stat.gov.pl,
9. Strona internetowa Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego: www.lubelskie.pl.

5.2. LITERATURA

1. *Strategia Województwa Lubelskiego do roku 2020* (aktualizacja).
2. *Strategia Powiatu Chełmskiego na lata 2008-2015*.
3. Paweł Georgica, Grzegorz Gorzelak: „*Gmina, przedsiębiorczość, promocja*”, Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego, Warszawa, 1992 r.
4. Grażyna Gieraszevska, Maria Romanowska: „*Analiza strategiczna*”, PWE, Warszawa, 2002 r.
5. Wiesław M. Grudzewski, Irena K. Hejduk: „*Przewodnik do wykładów zarządzania strategicznego*”, Wydawnictwo Politechniki Warszawskiej, Warszawa, 2002 r.
6. A. Sznajder: „*Sztuka promocji czyli jak najlepiej zaprezentować siebie i swoją firmę*”, Warszawa, 1993 r.

7. Fundacja Wspomagania Wsi 2007: „Metoda e-Vita poradnik dla samorządowców”, Warszawa 2007 r.
8. B. Grouard, F. Meston: „Kierowanie zmianami”, Warszawa, 1997 r.

5.3. SPIS TABEL

Tabela 1: Wykaz miejscowości oraz stan liczbowy mieszkańców zameldowanych na stałe na dzień 31 grudnia 2008 r.	13
Tabela 2: Liczba podmiotów według sektora własności (stan na 31 grudnia 2008 r.)	15
Tabela 3: Struktura i zakres działalności gospodarczej podmiotów wpisanych do ewidencji Urzędu Gminy Sawin (stan na 31 grudnia 2008 roku)	16
Tabela 4: Użytki rolne i grunty orne w poszczególnych miejscowościach	17
Tabela 5: Powierzchnia terenów ujętych w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Sawin jako przeznaczonych do zalesienia	19
Tabela 6: Warunki produkcji roślinnej i zwierzęcej	20
Tabela 7: Korzystanie z wodociągu i kanalizacji sanitarnej przez mieszkańców Gminy Sawin	24
Tabela 8: Dane dotyczące liczby uczniów	31
Tabela 9: Dane dotyczące liczby oddziałów	32
Tabela 10: Baza lokalowa szkół	32
Tabela 11: kadra pedagogiczna	33
Tabela 12: Zestawienie kwot (w zł) subwencji przeznaczonych na cele oświatowe w latach 2002-2008	34
Tabela 13: Ilość odnotowanych zdarzeń na terenie gminy Sawin w latach 2006-2007	36
Tabela 14: Ludność Gminy Sawin w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym, poprodukcyjnym	38
Tabela 15: Struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku (dane w %)	38
Tabela 16: Przyrost naturalny w Gminie Sawin w poszczególnych latach	39
Tabela 17: Migracje na pobyt stały wg typu i kierunku	39
Tabela 18: Bezrobotni z terenu gminy Sawin według wybranych kategorii	40

Tabela 19: Stopa bezrobocia w powiecie chełmskim (dane w %)	41
Tabela 20: Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań	42
Tabela 21: Zasoby mieszkaniowe Spółdzielni Mieszkaniowej, Wspólnoty Mieszkaniowej oraz gminy	42
Tabela 22: Powierzchnia użytkowa mieszkań oddanych do użytkowania (m ²)	43
Tabela 23: Wyposażenie mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne	43
Tabela 24: Ilość mieszkań oddanych do użytkowania	44
Tabela 25: Zasoby mieszkaniowe wg form własności	44
Tabela 26: Instytucje zajmujące się pomocą społeczną na terenie Gminy Sawin	45
Tabela 27: Zestawienie kwot przeznaczonych na pomoc społeczną w latach 2003-2008 z podziałem na zadania zlecone i zadania własne (w tys. zł)	51
Tabela 28: Wykaz projektów zrealizowanych	54
Tabela 29: Wykaz projektów w trakcie realizacji	57
Tabela 30: Wykaz projektów nie zrealizowanych wynikających ze Strategii Rozwoju Gminy Sawin	58
Tabela 31: Wykaz projektów (po modyfikacji) planowanych do realizacji	60
Tabela 32: Analiza SWOT	68
Tabela 33: Scenariusze rozwoju Gminy Sawin do 2015 roku	74
Tabela 34: Cel strategiczny nr I w podziale na cele pośrednie i operacyjne	81
Tabela 35: Cel strategiczny nr II w podziale na cele pośrednie i operacyjne	82
Tabela 36: Cel strategiczny nr III w podziale na cele pośrednie i operacyjne	83
Tabela 37: Cel strategiczny nr IV w podziale na cele pośrednie i operacyjne	84
Tabela 38: Cel strategiczny nr V w podziale na cele pośrednie i operacyjne	85
Tabela 39: Orientacyjny harmonogram działań	91